

BULLETINE 2-07

UTGITT AV SENTER FOR KVINNE-OG KJØNNSFORSKNING
UNIVERSITETET I OSLO

UNIVERSITETET
I OSLO

Senter for kvinne-
og kjønnsforskning

SKK under evaluering

Senteret er under evaluering. Det er 11 år siden sist vi ble vurdert og da var en av konklusjonene å etablere Senteret som en permanent enhet ved UiO. Nå har UiOs ledelse bestemt at tiden er inne for å ta Senteret nærmere i øyesyn. Mandatet er bredt: Hva har SKK utrettet de siste 11 årene, hvordan har feltet og konteksten endret seg, og hvordan bør Senteret utvikle seg fremover? Hvor bør det lokaliseres, og hvordan bør det plasseres i UiOs organisasjonsstruktur?

Senteret har gjort status over utvikling og aktiviteter de siste 11 år og kartlagt sine forbindelser til andre enheter, innenfor og utenfor UiO. Rapporten ble levert UiOs ledelse rett før sommerferien og kan leses på Senterets nettside. Et eksternt evalueringspanel skal komme med sin vurdering innen 1. november. Panelet ledes av professor Lotte Hedeager, UiO, og med seg har hun universitetsdirektør fra UiB, Kari Tove Elvebakken, professor Palle Rasmussen fra Ålborg Universitet og lektor Bente Rosenbeck fra Københavns Universitet.

Det har vært en omfattende oppgave å beskrive og dokumentere Senterets aktiviteter i mer enn et tiår. Men det har også vært spennende og tankevekkende å se hvor raskt SKK har utviklet seg, og hvor mye vi faktisk har fått til. Da Senteret ble evaluert i 1996 var det én fast vitenskapelig stilling, ingen universitets- eller postdocstipendiater og ingen undervisning i kjønn, bortsett fra de to semesteremnene på HF- og SV-fakultetet. Siden den gang har budsjettet blitt tredoblet, Senteret har fått egne universitetsstipendiater, et eget bachelorprogram og en årsenhet i tverrfaglige kjønnsstudier. Fra 2008 vil det være fire faste vitenskapelige stillinger i kjønnsforskning på SKK. Kjønnforskningen i Norge har blitt konsolidert og profesjonalisert i perioden, og nye enheter som NIKK, KILDEN og FOKK har gjort arbeidet for forskningsenhetene lettere.

Alt dette har hatt stor betydning for Senteret som faglig miljø og for samarbeidsrelasjoner til omverdenen. SKK ligger i dag blant de topprangerte enheter i Norge når det gjelder vitenskapelig publisering og er særdeles synlig i mediene. Paraplyprosjektmodellen som Senteret innførte som forskningsorganisering på 1990-tallet har vist seg som en god arbeidsmodell: De fjorten paraplyprosjektene som har vært i aksjon den siste tiårsperioden har involvert over 40 forskningsprosjekter på SKK, og mer enn 100 forskningsprosjekter utenfor SKK. 32 Ph.D-stipendiater har hatt arbeidsplass ved Senteret (halvparten har vært tilknyttet SKK hele stipendperioden). 671 forskjellige mennesker har bidratt som forelesere i Senterets åpne seminarprogram (mange av dem

flere ganger). SKK har hatt samarbeid med alle UiOs fakulteter, bortsett fra odontologi, men forskningsprofilen har likevel hatt hovedvekt på samfunnsvitenskap, og i noen grad på humaniora og medisin. Det er altså fortsatt potensial for å fremme kvinne- og kjønnforskningen på ulike felt. Vi kan utvide samarbeidet f. eks. gjennom nye paraplyprosjekter, eller ved å organisere seminarer i samarbeid også med enheter hvor kjønnforskningen står svakt.

Det største problemet for SKK i dag er plassmangel og lokalisering. Med fire nye paraplyprosjekter fra 2007 er kontormangelen akutt, og rollen som inspirerende og koordinerende enhet for UiOs kjønnforskning er krevende når utgangspunktet er en bensinstasjon fjernt fra alle de vi skal samarbeide med.

Senteret ser frem til den kommende evalueringen. SKK har fungert som en arena for fornyelse, tverrfaglighet, rekruttering, kvalifisering og forskermobilitet. Vi har mange midlertidig ansatte. Omtrent 15 nye mennesker får arbeidsplass på SKK hvert år, og det betyr at det drives en betydelig "eksportvirksomhet" når det gjelder kompetanse: Forskningsfelt initieres på Senteret og flytter med forskerne inn i nye miljøer. Senteret har også fungert som et sted andre universitetsansatte fra inn og utland gjerne tilbringer et semester eller to for å få nye perspektiver på kjønn. Som *frittstående, fleksibel og tverrfaglig enhet* har Senteret vært i en posisjon hvor det har kunnet ligge i front av den forskningspolitiske utviklingen som etter hvert har blitt mer attraktiv for UiO som helhet: Etablering av forskningsgrupper, større prosjekter med eksternt finansiering, fokus på gode stipendiatmiljøer med kollektiv forskningsveiledning, mer tverrfaglighet og fleksibilitet i organiseringen av forskning og undervisning, og mer satsning på likestilling og kjønnsperspektiver. Men vil UiO vite å sette pris på dette? Det er neppe tvil om at sentrenes organisering i universitetsstrukturen enda en gang ligger som agenda bak evalueringen av SKK og andre enheter uten fakultetstilknytning. Ønsket om å få et mer pent og ryddig administrasjonskart, det vil si fakultetstilpassing, er trolig til stede i UiOs sentraladministrasjon.

Et hypotetisk spørsmål som vi håper både evalueringspanelet og universitetsledelsen vil vurdere grundig er følgende: Vil et fakultetsinnpasset SKK om ti år kunne vise til en like sterk og positiv utvikling som et fritt og uavhengig SKK har prestert i den forgående perioden? Eller bør innovative og tverrfaglige enheter fortsatt få lov til å representere litt uorden i systemet - nettopp for å fylle det mandatet UiO har gitt dem?

Harriet Bjerrum Nielsen, senterleder

INNHOOLD

BULLETINE 2 - 07, 21. årgang

UTGITT AV:
Senter for kvinne- og kjønnsforskning
Universitetet i Oslo

ANSVARLIG REDAKTØR:
Harriet Bjerrum Nielsen

REDAKTØR:
Nina Heilmann

FORM:
Alien Design

ABONNEMENT (gratis):
Tlf: 228 58930
Faks: 228 58950
E-post: nina.heilmann@skk.uio.no
Nettside: <http://www.skk.uio.no>

REDAKSJONEN AVSLUTTET:
20. august 2007
Neste utgave: Januar 2008

REPRO, SATS OG TRYKK:
Gan Grafisk AS, Oslo

OPPLAG: 1500

ISSN 1503-5247

FORSIDEFOTO:
Samfoto/ Thorfinn Bekkelund

LEDER

SKK under evaluering 2

FORSKNING

Medisinens orden og hysteriets uorden 4

Heteronormativitet i klasserommet 6

Hvor flerkulturelt er demokratiet vårt? 8

Russiske kvinner i det nordiske integrasjonsregimet 10

"The Modesty Buses": Variation on an Orthodox Judaism Theme 12

Bok: Meningen med sex 14

MASTERAVHANDLINGER

Offeromgrepet - til last eller gagn? 15

Offerposisjonens tilgjengelighet 21

Menn og sykdom 22

Pappa president 24

SEMINARPROGRAMMET

17-20

PROGRAMLEDERENS HJØRNE

Velkommen til tverrfaglige kjønnsstudier! 25

ARRANGEMENTER

Selvet og det andre, er det så enkelt? 26

Poststrukturalisme i kryssild - andre runde 27

Kjønn og nasjonalisme 29

FEMM-nettverket: Fleirkulturell feminisme i framgang 31

ENQUETE

Hva foregår av kvinne- og kjønnsforskning på instituttene ved UiO?

Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi 32

Institutt for statsvitenskap 33

Institutt for informatikk 34

DIVERSE

Velkommen til Jorunn Økland 35

Flere nye ansikter ved SKK 35

Takk til Beatrice Halsaa og Jørgen Lorentzen 36

Medisinens orden og hysteriets uorden

Hysteri i Norge 1870-1915

I 1890 uttaler medisinerprofessor Ernst Lochmann følgende i en debatt om hysteridiagnosen i Det norske medisinske selskab: *"I den moderne Literatur er Hysterien vel repræsenteret ved Nora og Leonarda. I Fruen fra Havet kan man studere Overgangen til Sindssykdom. Denne Literatur er baade et Symptom paa Hysterien og en Aarsag til den. Denne hele saakaldte Kvindesagsbevægelse er i sin Grundkarakter hysterisk. Det er paafaldende, hvorledes de Hysteriske Kramper nu er sjældnere end før; de explosive Former er afløst af den permanente Nervøsitet."*¹

Av HILDE BONDEVIK, PhD og universitetslektor, SKK
 hilde.bondevik@skk.uio.no

For noen år tilbake kom jeg over dette sitatet i biblioteksarkivet på Rikshospitalet da jeg bladde i gamle medisinske tidsskrifter. Det vakte umiddelbart min interesse for mer eksplisitt å analysere forholdet mellom sykdom og kjønn, og mellom medisinen og kulturen for øvrig – og i særdeleshet forhold mellom hysteri som kulturdiagnose og forestillinger om kvinnelighet og mannlighet. Det skulle også gi retning til det som skulle bli min doktorgradsavhandling.

Sitatet forteller at hysteri innenfor en norsk kontekst har vært en aktuell diagnose, og en diagnose med en betydelig kulturell gjennomslagskraft i en periode hvor Henrik Ibsen og Bjørnstjerne Bjørnson var på sitt mest produktive og hvor norsk medisin vitenskapeliggjøres og profesjonaliseres. Dette er også en periode som kan karakteriseres som hysteriets gullalder i Norge så vel som i Europa forøvrig.

Sitatet illustrerer også at hysteriets etymologiske og kulturelle konnotasjon til kvinnen har en lang historie, at kvinners lidelser og symptombilder kan knyttes til kvinners marginale situasjon, til innestegning av henne, og at kvinners protest devalueres og har vært gjenstand for sykkeliggjøring.

Sitatet viser dessuten at det er mange fortellinger som kan sies om hysteriet – om hysteri som diagnose, som atferdsbetegnelse, som lidelse og klinisk realitet, men også om hysteri som protest og metafor.

I fire år har jeg hatt gleden av å sitte som universitetsstipendiat på SKK og arbeidet med mitt doktorgradsprosjekt *Medisinens orden og hysteriets uorden. Om hysteri i Norge 1870-1915*.

Tilnærming og materiale

Min avhandling er en tekstorientert, medisin- og idéhistorisk analyse av hysteri i Norge som ikke desto mindre pretenderer å være et tverrfaglig orientert arbeid hvor kjønnsperspektiv og kjønnsteori søkes integrert i studien som helhet.

Jeg har tatt utgangspunkt i et omfattende tekstmateriale hvor særlig fagmedisinske artikler fra sentrale norske tidsskrifter, sykejournaler fra Gaustad asyl og skjønnlitterære verk av henholdsvis Bjørnstjerne Bjørnson, Henrik Ibsen og Amalie Skram utgjør hovedkilder til analysen av den norske omtalen av hysteriet.

Mitt viktigste analytiske utgangspunkt og grep har vært å inndelegge materiale i tre adskilte områder eller diskursive praksisfelt situert i en norsk kontekst – en hysteriotypologi – hvor fagmedisinens hysteri, anstaltens hysteri og den kulturelle offentlighetens hysteri utgjør rammer for det enkelte feltet. Denne inndelingen tar vel å merke *ikke* utgangspunkt i ulike kliniske definisjoner av hysteri, men søker å skille mellom hysteri slik det arter seg ut fra et henholdsvis fagmedisinsk, institusjonelt og kulturelt perspektiv.

Ved å foreta en slik inndeling har det vært mulig å belyse hysteri fra ulike sider, få frem ulike perspektiver og tydeliggjøre motstridende interesser og strategier denne kulturdiagnosen involverer. Systematiseringen har altså som mål å tydeliggjøre det enkelte feltets særpreg, men også utvekslingen dem imellom. Inndelingen av hysteriet i tre felt viser hysteriets kompleksitet i en periode hvor hysteri fremstår som en særlig sentral kulturdiagnose.

Fagmedisinen

Analysen av det fagmedisinske feltet tydeliggjør at hysteri ble konstruert i skjæringspunktet mellom vitenskapelig kunnskap og forestillinger om det kvinnelige, og at medisinen inngikk i diskusjoner knyttet opp til kvinnesaken og til det nasjonale. Det viser også at norsk medisin følger opp utviklingen av kontinental medisin. Det er imidlertid vanskelig å snakke om entydighet og enighet medisinere imellom. Snarere tvert imot. Symptomene fremstår som nærmest overveldende, og er av både fysisk og mental art. Når det gjelder hvem som rammes og utbredelsen av sykdommen, avspeiler materialet

¹ "Forhandlinger i Det medicinske Selskab 1890", s.133.

Foto: Anders Lien

Skuespiller Juni Dahr har tolket flere av Henrik Ibsens kvinneskikkelser. Her som Nora i "Et dukkehjem", Folkemuseet 2006.

en slags demokratisering av hysteriet. Det er ikke entydige klassemessige- og nasjonale sammenhenger som fremkommer. Det er heller ikke lengre snakk om "unge piger i full blomst", selv om kvinner er i stor overvekt. Også barn og menn rammes. Årsakene til hysteriet er utvilsomt diagnosens prøvesten. Sentralt står hysteriets "ukjente væsen". Når man ikke greier å lokalisere hysteriet organisk forblir dets vesen ukjent og årsakene mangfoldige og spenner fra "arvelig disposisjon" og "degenerering", "indsnevret bevissthetsfelt", til "masturbasjon", ulykker og opprivende opplevelser, sarte nervesystem, traumer og simulering. Vendepunktet kommer med introduksjonen av Freud og psykoanalysen. Hysteriet åpner for en rekke forklaringsmodeller, hvorav gynekologiske, nevrologiske og etter hvert psykologiske modeller delvis avløser hverandre. Behandlingen strekker seg fra de eldste og mest anvendte terapeutiske midlene i medisinsens historie, som blodtapping og provoserte brekninger, til nyere og mer moderne metoder som kirurgi og psykoterapi. Materialet viser kort sagt et arsenal av ulike medikamenter, kurer og disiplineringstiltak.

Asylet

Parallelt med en økt fagmedisinsk interesse for hysteri forekommer det faktisk en slags hysteriets gullalder også på Gaustad asyl. Fra et registrert tilfelle i 1885 stiger gradvis antallet mot århundreskifte for igjen å synke sakte. På sitt meste utgjør antallet pasienter som har fått anført diagnosen *insania hysterica* 64 pasienter av i alt 540 i 1898, og 64 av i alt 553 i 1899, det vil si omkring 12-13%. Av disse utgjør mannlige pasienter disse årene omkring 25%, noe som tyder på et forholdsvis stor antall mannlige hysterikere på Gaustad asyl. Kramper, spasmer, lammelser, spente kropper, synsforstyrrelser, følelse av klump i halsen, hallusinasjoner, vrangforestillinger og utagerende atferd går igjen i protokollene.

Skjønnlitteraturen

Samtidig med både den økte fagmedisinske interessen for hysteri og en stadig stigning i antall diagnostiserte pasienter, eksisterer det en omfattende interesse for hysteri i det skjønnlitterære feltet. Her har jeg søkt å løfte fram hysteridiagnosens kulturelle betydning og beskrevet hvordan hysteriet utfoldes tematisk i skjønnlitteratur og drama. Hysteriet blir innskrevet som en litterær og ideologisk intensjon hos Ibsen og Bjørnson, og som menneskelig erfaring hos Amalie Skram. Det er påfallende hvordan hysteritematikk og ekteskapstematikk stadig veves sammen. Litteraturen viser fram, og skaper forståelse for kvinnens situasjon, hennes innestegning og manglende utfoldelsesmuligheter i det moderne borgerlige ekteskapet. Slik utvides hysteriets etiologi til i større grad å inkludere kulturens koder for kvinnelighet og samfunnets sosiale og patriarkalske strukturer som sykdomsfremkallende. I krysspunktet mellom politikk, kjønnskonstruksjon, sosiale forhold, moral og sykdom på den ene siden og poetikk, sjanger, subjektivitet og fiksjon på den andre, vokser hysteriets ideologiske paradigme i skjønnlitteraturen fram.

Grensefigur

Avslutningsvis har jeg forsøkt å tenke de ulike diskursene sammen, overskride feltenes grenser og snarere se på forbindelseslinjer mellom dem. Hysterikeren skisseres som en slags grensefigur, en figur som rokker ved en rekke motsetninger og grenser, og i forlengelsen av dette har jeg søkt å peke framover, til vår tid, og knytte hysteriet til en generell teori om en allmennmenneskelig sårbarhet. Hysteri blir slik en strategisk anledning til å tenke rundt forholdet mellom diagnostisering og fortolkning også i dag, og om det kulturelle feltets plass i en diagnoses utforming og konstruksjon, og dets betydning for enkelt individers eksistens og identitet. ♦

Heteronormativitet i klasserommet

Heteroseksualitet er et uuttalt utgangspunkt for samspill og undervisning i skolen og framstår som det forventede og normale. Det er imidlertid ikke noe som tyder på at heteroseksualitet tematiseres eksplisitt, synliggjøres eller problematiseres. Heteroseksualitetens privilegerte posisjon ser ikke ut til å bli utfordret selv om homoseksualitet settes på dagsorden i skolens undervisning.

Av ÅSE RØTHING, forsker, CULCOM, UiO
 ase.rothing@culcom.uio.no

Jeg har nylig flyttet ut av kontoret på SKK og avsluttet et toårig postdoc-prosjekt med tittelen *Samliv og seksualitet i ungdomsskolen. En studie av hvordan hetero- og homoseksualitet framstilles i undervisning*. Arbeidet var finansiert av Forskningsrådets kjønnsforskningsprogram.

Prosjektets målsetting var å undersøke hvilke prosesser i undervisning om seksualitet som bidrar til å (re)produsere heteroseksualitet som norm og ideal, og hvilke prosesser som bidrar til å marginalisere, stigmatisere eller legitimere homoseksualitet. Den empiriske inngangen til disse spørsmålene har vært klasseromsobservasjoner. Jeg har besøkt 10. klassetrinn på tre skoler; en byskole på Sørlandet, en skole på et større tettsted på Vestlandet og en skole i Oslo. På alle skolene var jeg til stede i undervisning i flere fag, i forskjellige klasser og med flere lærere.

Det empiriske materialet mitt er lite. Det har sammenheng både med prosjektets tidsrammer og med at det ikke var helt enkelt å få innpass på skoler. Det siste kan henge sammen med tema for den undervisningen jeg ønsket å observere, selv om det ikke ble brukt som eksplisitt begrunnelse fra skoleledernes side. På de skolene hvor jeg fikk anledning til å gjøre observasjoner, er det rimelig å anta at lærerne var relativt fornøyd med sin egen undervisning om seksualitet. Jeg kan med andre ord gå ut i fra at jeg har fått observere undervisning av relativt høy kvalitet. Når det er sagt, og på tross av at materialet er lite, tør jeg påstå at undervisningen jeg har observert først og fremst framstår som gjennomsnittlig. Jeg tror det er rimelig å gå ut i fra at lignende undervisning finner sted i mange norske klasserom. Dette underbygges av internasjonale studier, blant annet av nye svenske studier, som beskriver til dels identiske situasjoner og undervisningsmetoder som de jeg selv har observert.

Homotoleranse og heteronormativitet

Heteroseksualitet framstår som en selvsagt referanseramme for daglig samspill i klasserommet. Homoseksualitet tematiseres imidlertid vanligvis når seksualitet eksplisitt tas opp i undervisningen. Ved slike anledninger er hovedbudskapet at det er

viktig å akseptere "de homofile". En slik tilnærming til homofili produserer heteroseksualitet som norm på minst fem måter.

For det første framstår heteroseksualitet, som nevnt, som selvsagt referanseramme for samspill i klasserommet generelt og for undervisning om seksualitet mer spesielt. Mens homoseksualitet tas opp som et eget, avgrenset tema, ser det ikke ut som om heteroseksualitet er noe det går an å snakke om eller i enda mindre grad problematisere. Heteroseksualitet bare er, og framstår derfor som usynlig. Heteroseksualitet framstår videre som norm ved at når studenter blir oppmuntret til å akseptere (de) homofile, blir de samtidig inkludert i et antatt heteroseksuelt kollektiv. Det antas at alle i klasserommet, både elever og lærer(e) (og forsker), identifiserer seg som heteroseksuelle og ingen blir spurt om de ønsker å bli inkludert i et slikt kollektivt heteroseksuelt "vi". For det tredje bidrar produksjonen av et heteroseksuelt "vi" i klasserommet til at homofile plasseres et annet sted; de finnes utenfor klasserommet og er annerledes enn "oss". Dette reproducerer og opprettholder "de" homofile og lesbiske som noe annerledes. Undervisning som vektlegger aksept av "de homofile" produserer videre heteroseksualitet som norm ved at heteroseksualiteten – i motsetning til homoseksualiteten – ikke har noen behov for aksept. En femte måte heteroseksualiteten produseres som norm på, er at homoseksualitet framstår som noe det kollektive heteroseksuelle vi'et skal mene noe om. I oppgaver som elevene blir bedt om å besvare eller situasjoner de skal diskutere, framstår homoseksualitet, når det tematiseres, mer eller mindre eksplisitt som "problemet" eller som et etisk dilemma; hva mener "dere" om at homofile og lesbiske skal få adoptere barn eller at "de" skal få gifte seg i Kirken i likhet med heterofile?

Undervisning som vektlegger "homotoleranse" kan med andre ord sies å kommunisere at homofile trenger toleranse, at det heteroseksuelle "vi'et" er i en privilegert posisjon som gir rett til å tolerere, at homoseksualitet ikke nødvendigvis har rett til å bli tolerert, at noen typer homoseksualitet risikerer å ikke bli tolerert, og at det heteroseksuelle "vi'et" har rett til å bestemme hvor grensen går for hva som er verdig toleranse og ikke.

Samfoto/Espen Tveit

Interessert i å vite mer?

For de som ønsker å vite mer om resultater fra prosjektet, kan følgende artikler være av interesse:

”Kjønn og seksualitet i grunnskolens læreplaner. Historisk tilbakeblikk og aktuelle utfordringer”. *Norsk pedagogisk tidsskrift* nr 5:356-368. Oslo: Universitetsforlaget 2004.

”Seksualitet i skolen. Normer, brytninger og håndteringsstrategier” s. 257-264, i: Pål Repstad og Jan- Olav Henriksen (red.): *Mykere kristendom? Sørlandsreligion i endring*. Bergen: Fagbokforlaget 2005.

”Homonegativisme og homofobi i klasserommet. Marginaliserte maskuliniteter, disiplinerende jenter og rådville lærere” i *Tidsskrift for ungdomsforskning* nr 1:27-51, Bergen: Fagbokforlaget 2007

”Gode intensjoner, problematiske konsekvenser. Undervisning om homofili på ungdomsskolen” i *Norsk pedagogisk tidsskrift*, Oslo: Universitetsforlaget (kommer i 2008). ♦

Hvor flerkulturelt er demokratiet vårt?

Vi vet at innvandrerbefolkningen bruker stemmeretten sin i mindre grad enn resten av befolkningen. Men hvordan står det til når det gjelder politisk deltakelse og representasjon? Og hvilke holdninger finnes i de politiske partiene? Jeg skal undersøke dette nærmere gjennom mitt doktorgradsprosjekt, som har overskriften *Flerkulturelt medborgerskap – et spørsmål om representativitet?*

Av BERET BRÅTEN, stipendiat, SKK
beret.braten@skk.uio.no

Scampix

Shaera Khan ble valgt inn på Stortinget som vararepresentant nr 2 for Arbeiderpartiet i perioden 2001-2005. Fra 2005-2009 sitter hun medlem i Kommunal- og forvaltningskomiteen.

Denne høsten velges det nytt politisk styre i landets 431 kommuner. Velgerne har et stort mangfold av partilister å velge i, og det siste året er mye arbeid lagt ned i partier og valgsam-

menlutninger for å finne ut hvem som skal stå på valglistene og i hvilke rekkefølge. NRK meldte nylig at av 2000 lister har de bare funnet fire med en såkalt "fremmedkulturell" kandidat

på topp-plassen. Jeg antar NRK med ”fremmedkulturell” mener en som tilhører det Statistisk sentralbyrå (SSB) kaller innvandrerbefolkningen, det vil si at vedkommende har to utenlandskfødte foreldre. Nå vet jeg heller ikke hvor NRK har tallet fire fra. Det sier nyhetsmeldingen ingenting om. Men tallet indikerer at det går noe tregt med å inkludere representanter med minoritetsbakgrunn i det norske folkestyret. Noe som er i tråd med Makt- og demokratiutredningens konklusjon. Maktutredningene oppsummerte dette slik i 2003: ”...innvandrerbefolkningen har lav aktivitet i alle former for politisk deltakelse i det norske politiske systemet.” Videre slås det fast at den politiske deltakelsen i mange grupper er særlig lav blant kvinner. Motsatt konkluderte den danske Magtutredningen, også det i 2003, med at: ”Alt i alt må man nog sige, at integrationen af de etniske minoriteter på det politiske område er lykkedes bedre end mange andre former for integration i det danske samfund.” Og den norske Makt- og demokratiutredningen utfordres av konklusjonen i en studie av det norske lokalvalget i 2003. Tor Bjørklund og Johannes Berg skriver: ”Utvilsomt har de politiske partiene vist en åpenhet ovenfor de nye nordboerne som i en rekke andre sammenhenger er mangelvare.”

Makt eller avmakt?

Er de som har minoritetsbakgrunn inkluderte eller ekskluderte, mektige eller avmektige? Hvis vi blir værende i kommunene, ble det i følge SSB ved valget i 2003 valgt inn 92 representanter med såkalt ikke-vestlig bakgrunn. Det vil si at de har foreldre født utenfor Nord-Amerika, Australia og det vi tidligere kalte Vest-Europa. Disse 92 er valgt inn i 56 ulike kommunestyre, og representerer nær sagt hele den norske partifloraen – med ett unntak: Senterpartiet. Vi vet også at i en del sentrale østlands-kommuner ble det i 2003 valgt inn mange representanter med minoritetsbakgrunn, ikke fordi de hadde en sentral posisjon på partienes valglistene, men fordi de fikk en hel haug personstemmer og slengerstemmer. Det vil si at det var mange velgere som ønsket akkurat disse personene inn i kommunestyrene.

En kikk inn i kommunestyre og partigrupper

Hvordan har de hatt det i kommunestyrene i denne valgperioden? Hva har de jobbet med og på hvilken måte? Hvilke betydning har det at enkelte representanter er valgt inn med et stort antall personstemmer? Har erfaringene de har gjort inspirert til fortsatt politisk deltakelse, eller gir de seg nå? Avanserer de i makthierarkiene, står de på stedet hvil eller degraderes de i partiene sine? Finnes det noen systematiske

forskjeller – knyttet til generasjon, landbakgrunn, religion, eller kanskje til kjønn? Hva sier representantene selv – og hva sier partiene de er innvalgte for? Kanskje kan man gjennom å undersøke det, finne noen svar på spørsmålene om inkludering og ekskludering, makt og avmakt.

Alle de 92 får et spørreskjema fra meg. Samme spørreskjema går til samtlige representanter i syv ulike kommunestyre. I tillegg intervjuer jeg de som i 2003 ble valgt inn med såkalt ikke-vestlig bakgrunn i Oslo, Drammen og Lørenskog (her finnes 24 av de 92), og jeg intervjuer gruppeledere og ledere for nominasjonskomiteer i partiene de er innvalgte for (Høyre, Venstre, Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti). Jeg kommer også til å kikke nærmere på hva de politiske partiene selv skriver om inkludering i politikk når de lager programmer. Vi hører stadig at inkludering i utdanning og arbeidsmarked er et mål – for alle de politiske partiene (om enn på ulikt vis), og ved høstens valg har kommunalministeren bestemt at det skal sendes ut en brosjyre til landets husstander for å få innvandrere til å bruke stemmeretten sin. Men i hvilke grad inkluderer partiene seg selv og sin egen virksomhet i inkluderingsarbeidet? Og hvis de gjør det – hvorfor, hvordan og med hvilke resultat?

I gang

I disse dager farer jeg rundt med opptaksutstyr, penn og papir. Jeg oppsøker rådhus og partikontorer. Jeg møter representanter, gruppeledere og nominasjonskomitéledere på kontorer, kafeer, arbeidsplasser og hjemme hos dem. Jeg spør og lytter, noterer og funderer. Det hele er en kombinasjon av superspennende og kjempeutmattende. Særlig hvis man skal være ”effektiv” og gjøre tre intervjuer på en dag. Da ender man på Sesam stasjon i Lørenskog (ja, den ligger der) i kveldinga, ventende på et tog som er innstilt på grunn av NSBs sommerferie – med et hode som bærer preg av ”information overload”. Hva jeg finner? Det er litt tidlig å si. Men i løpet av seinsommeren og høsten vil jeg ha gjort intervjuene og samlet inn spørreskjemaene. Da venter et svært spennende analysearbeid. Og så kommer det noen svar. I 2010 skal det hele være klart. Dit er veien kort – og lang. ♦

Russiske kvinner i det nordiske integrasjonsregimet

For to år siden ble det nordiske samarbeidsprosjektet om russisk kvinnemigrasjon presentert i *Bulletine* (1/05), og arbeidet med intervjuene og dokumentanalysen startet. Nå er det tid for å trekke konklusjoner som oppfordrer til å se nordisk kvinnevennlig velferd i et nytt perspektiv.

Av JANA SVERDLJUK, gjesteforsker, SKK
 jana.sverdljuk@nikk.uio.no

”Vi vil ikke ha stønad!” sier russiske kvinner, alle som en. Det som gjelder er visjoner for suksess, nye jobb- og karrieremuligheter og et liv uavhengig av diskriminering på grunn av kjønn og etnisk tilhørighet. Mens politikere advarer mot at innvandrere er i ferd med å danne en ’velferdsghetto’, er de kvinnelige innvandrere fra Russland jeg har snakket med i mitt prosjekt, på jakt etter permanent og meningsgivende arbeid. Er det noe man har misforstått? Eller må det nordiske velferds-systemet tenkes på nytt for å kunne takle nye utfordringer i globaliseringens tid?

Transkulturelle identiteter i nasjonale integreringssystemer

Disse spørsmålene er selvfølgelig satt på spissen, men hovedtendensene i analysen peker i retning av større liberalisering, åpenhet for initiativ og transkulturelle levemåter. Russiske kvinner som kommer til de nordiske landene (Finland, Norge og Sverige), er bærere av en flerkulturell identitet. De tar med seg sin utdanning og arbeidserfaring fra Russland og har kunnskap både i russisk og ett av de nordiske språkene. Bred akademisk og humanistisk erfaring, kjennskap til storbykultur, dannelse og begeistring for kulturelt entreprenørskap er mine informanternes viktigste kjennetegn. Allikevel havner de i lite attraktive situasjoner som deltidsarbeidere, midlertidig ansatte eller arbeidsledige. Som i andre land i Europa skyves velutdannede østeuropeiske kvinner til tjenestesektoren av økonomien. Introduksjonsprogrammer for innvandrere og arbeidsformidling er laget med tanke på integrering innenfor rammene av nasjonalstaten. Men selv om stillingsannonsene oppfordrer ”personer med innvandrerbakgrunn” til å søke, blir innvandrerkvinner sett på som outsiders. ’Internasjonalisering’ har blitt et viktig ord i både statlige og private bedrifter. Paradoksalt nok er veien inn i arbeidsmarkedet fortsatt hard for mennesker som har personlig erfaring i å forholde seg til flere nasjoner.

Gamle kjønnsstereotyper i nye klær

Marginaliseringen av postssovjetiske kvinner i nordiske arbeidsmarkeder henger tett sammen med mangel på kulturell anerkjennelse og utbredte kjønnsstereotyper i nordiske hverdags- og mediadiskurser. Seksistiske bilder av russiske kvinner setter deres positive kulturelle egenskaper i skyggen. Seksualisering av det offentlige rom virker ekskluderende også for nordiske kvinner, men etniske myter gjør det enda lettere å kjønnsdiskriminere "andre" kvinner. I tillegg definerer europeiske og nordiske migrasjonsregimer 'familieinnvandrere' som økonomisk avhengige av sine ektemenn. Som Ann Therese Lotherington har påpekt i sin artikkel om russiske kvinner i Nord-Norge, konstrueres det i lovgivningen et bilde av familieinnvandrere som uselvstendige deltagere i samfunnet. Ifølge europeisk migrasjonsforskning, er det på tide å legge vekk antagelsen om at kvinners migrasjon er redusert til familiegjenforening, selv om kvinner bruker denne innreisemåten. Kvinnene som kommer til Norden gjennom familiegjenforening er i en situasjon som ligner den nordiske kvinner befant seg i etter krigen, da mannen var hovedforsørger i familien, mens hustruen bidro i hjemmet. For postssovjetiske kvinner som er vant til å forene familieansvar med arbeid, blir sosial isolering i deres nye oppholdsland svært problematisk.

I sin artikkel om citizenship og rettferdighet i nordiske velferdsstater gjør Ruth Lister oss oppmerksom på marginaliseringen av innvandrerkvinner i de 'kvinnevennlige' nordiske statene. Hun understreker at man må utvikle nye mekanismer som muliggjør samfunnsdeltagelse for innvandrerkvinner og nye former for kvinnesolidaritet. Tradisjonell klassesolidaritet må komplementeres med en ny 'cosmopolitan solidarity', der forskjellighet er et stikkord. Det er på tide å reise spørsmålet om kjønnsdiskriminering i arbeidsmarkedet på nytt, med den forskjell at det denne gangen bør være innvandrerkvinnene som står i sentrum. ♦

Gender Studies Global Network

Gender Studies Global Network er nå opprettet som del av World University Network (WUN) <http://www.wun.ac.uk/genderstudies/index.html> Nettverket ble startet under et møte i Leeds 21-22 juni, der mer enn tjue interesserte partnere fra Australia, Canada, England, Nederland, Norge, Tyskland og USA deltok. Jeg tror at Gender Studies Global Network har gode sjanser til å lykkes i å etablere et samarbeid om veiledning/undervisning/utveksling for studenter på postgraduate nivå på tvers av kontinenter. Trolig vil en også få til felles forskningsøknader.

Mange av deltakerne i nettverket er erfarne og dyktige folk med stor vilje til å oppnå resultater. Framdriften under møtet viser at ambisjonene er til stede, og flere framtidige aktiviteter ble vedtatt. I første omgang er aktivitetene konsentrert omkring temaene *interdisciplinarity in gender studies* (foreløpig planer om en konferanse i Toronto i 2008); *expert networks, dissemination and transmittance of gender studies* (virtual panel og en søknad om forskningsmidler); *migration/diaspora* (virtual lecture series) og *sexualities* (PhD workshop vår 2008).

Enhver som har lyst til å delta i utviklingen av noe faglig på ett av disse feltene kan melde sin interesse til SKK. De institusjonene som deltar i nettverket står fritt til å bruke de undervisningstilbudene som blir utviklet slik det passer institusjonene. Det skal være minst mulig byråkrati, og mest mulig fleksibilitet.

Det er noe uklart om SKK skal delta i nettverket fordi UiO nettopp har besluttet ikke å fornye sitt medlemskap i WUN. Fra nettverkets side er vi imidlertid velkomne.

Beatrice Halsaa

“The Modesty Buses”: Variations on an Orthodox Judaism Theme

When I was a student at the pedagogical university, we were often told: “A teacher must never lose her optimism. To be optimistic is the principle of your everyday work”. Now as a PhD student, studying Orthodox Judaism and life of modern Orthodox Jewish women, I try not to lose my “scientific optimism”.

Av SVETLANA ANISTRATENKO, gjesteforsker, SKK
anistratenko222@yahoo.com

Samfoto/Fred Friberg

The Wailing Wall in Jerusalem is separated into two parts - one for men and one for women, and so is the case with “the Modesty Buses” in 2007.

I often repeat to myself: “Everyone doing research has to be optimistic, has to believe in progress, future, abilities of improvement and all these ideas. The ideas that will make the world better. The ideas any research ought to bring to life.”

However, it is difficult not to lose the “scientific optimism”, studying religions in a gender perspective. Every day

I read about woman’s “honor killings”, physical and moral punishments, and different restrictions of religious laws for women. Women are marked as sinners. The woman’s body is marked as “the house of sin”. That is why women’s bodies must be closed in dark dresses. That is why women are locked up in their own houses.

First and Second Class Passengers?

One particular day I felt very clearly that I was losing my optimism. I was reading an article about “modesty buses” in Jerusalem. These buses are separated into two parts – one for men and one for women. The new buses came into use in 2003. I am not sure why this specific article made me feel so hopeless. After all, “the modesty buses” can seem rather harmless, compared to “honor killing”, for example. Probably, for me, it was because public transport is a beautiful, universal dream. A dream that has been realized. This dream has something in common with socialism. Equality for all. The time when we were marked as first- and second-class passengers is gone. In the 21st century, we are just passengers: twice a day - to work and back home. The “modesty buses” threatened this dream.

I picture a hot day in Jerusalem: The sun is shining over the ancient city, bringing the great heat to every stone in the street. People are standing in crowds, waiting for a bus. Tourists, children, teenagers... A group of women in long dark clothes is standing aloof. They know they are allowed to enter the bus only after the men, and only through the back door.

In the article, religious and secular women describe their attempts at taking seats in the front of the bus. When doing so, many were abused and forced to go to the back. One woman told about physical intimidation. The situation of “the modesty buses” reminded me of American buses during the period of segregation. Black people should stay in the back of the bus, and the first four seats were reserved for white people only. I felt history repeated itself. I felt the pressure of segregation: the segregation of first and second classes, white and black, men and women. My optimism fell to pieces. I thought: “Most religions are patriarchal institutions. It was like this, it is like this, and it will be like this. The progress and new ideas are not able to change woman’s position in, for instance, Orthodox Judaism or Islam. Gender equality is an alien element to these religions, and it will never be accepted by them”.

Regaining Hope

I found support to gain my optimism back in the Oslo underground a few days later. I met N. in a wagon that was full of colors and nationalities. She is one of the Orthodox Jewish women I have had interviews with. N. is very proud to be an Orthodox Jew. You will never find pork meat in her strictly kosher kitchen, and she does not use public transport on Saturdays - she walks to the synagogue. N. carries her

Jewishness as a flag, a symbol, and as the light of her life. The candle of faith is shining in her soul. She believes Yahweh has selected Jews above other nationalities, that Israel is the Promised Land, and that the Torah is the sacred book. So, N. is a “real” Orthodox Jewish woman.

That day this “real” Orthodox Jewish woman was in an “immodest wagon” of the Oslo metropolitan. She was sitting by the window and thinking about something. I decided not to disturb her. I was just looking at N. and thinking about the day when I listened to her singing in the Oslo synagogue. She and other “real” Orthodox Jewish women sang despite the modesty rule: a woman cannot sing if a man can hear her, because her voice is a great temptation to him. I was looking at N.’s jeans and non-covered curly hair. I was thinking that she has realized: to be an Orthodox Jewish woman does not mean to be a second class passenger; her faith does not depend on what she wears, and when a woman sings in the synagogue it is a hymn for God, not a sin. Then I realized: history might take one step backwards, but eventually it will take two big steps forward. Two big steps away from “modesty buses” towards colorful-mixed public transport and relationships where the woman’s body is not “the house of sin” but “the temple of God”. ♦

Foto: Nina Heilmann

Våren 2007 var Svetlana Anistratenko gjesteforsker ved Senter for kvinne- og kjønnsforskning. Hun har jobbet med sin avhandling *Jewish Women in Modern Judaism*. Innenfor dette arbeidet gjennomfører Svetlana prosjektet: *Orthodox Judaic Women in Egalitarian and Transitive Societies (Norway-Russia): Comparative Analysis*. I denne artikkelen beskriver hun sine reaksjoner og refleksjoner i møte med jødedommens strenge kjønnsregimer.

Meningen med sex

***Meningen med sex. Noen kunstneriske, populærkulturelle og vitenskapelige undersøkelser* (red.)
Wencke Mühleisen og Christel Sverre. Pax forlag 2007.**

Bidragstere: Marit Victoria Wulff Andreassen, Baird/Hellenes, Mia Berner, Agnes Bolsø, Matias Faldbakken, Jan Freuchen, Hanna Hallgren, Pål Hollender, Måns Holst-Ekström, Knut Kolnar, Jon Løvøen, Wencke Mühleisen, Olaug Nilssen, Tommy Olsson, Martin Glaz Serup, Martin Skauen, Per Solvang, Christel Sverre, Per Wizén, Maya Økland.

Denne boka er et resultat av seminarserien *Sex(y) kunst* initiert av Christel Sverre og Wencke Mühleisen fra 2003 til 2005. Seminarserien er et delprosjekt av paraplyprosjektet *Den skeive vendingen* ved SKK. (Se <http://www.sk.k.uio.no/forskning/prosjekter/queerforskning.html>). Prosjektet er et samarbeid mellom Kunsthøgskolen i Bergen og SKK. Tema for seminarserien var iscenesettelse av kjønn og seksualitet i samtidskunst, visuelle medier og i forskning. Seminarrekken hadde fokus på tverrfaglig teoretisk og praktisk utforskning av kjønn og seksualitet i kunst og forskning. Målet var, gjennom kunstneriske og vitenskapelige uttrykk, å gi innspill til debatten og meningsproduksjonen omkring kjønn og seksualitet og å utforske grenseflatene mellom kunstneriske og vitenskapelige produksjons- og formidlingsformer. Deltakerne i prosjektet var studenter, kunstnere og forskere som jobbet parallelt, i direkte samarbeid og i dialog med hverandre.

Boka viser at seksualiteten kan virke som et overskudds-fenomen som ikke spør etter mening. Samtidig er sex tydelig til stede i samfunnet – og overlesset av betydning. Tittelen på denne boka kan leses helt bokstavelig: Dette er en bok om meningen med sex, om seksualitetens betydninger. Her undersøkes brytninger, forskyvninger og bekreftelser i seksualitetens betydningsunivers. Det belyses fra mange synsvinkler: kjønn, etnisitet, klasse, estetikk, politikk, tabu osv. Visuelle og tekstlige bidrag i *Meningen med sex* representerer punktnedslag i kunst, litteratur, film, pornografi og forskning. Samtlige bidrag er originale og laget spesielt til denne boka. Sammen belyser de viktige samfunnsmessige og kulturelle spørsmål knyttet til kropp, kjønn og seksualitet.

Seksualiteten har endret status fra å være underlagt relativt rigide samfunnsmessige og kulturelle normer til det mange betrakter som lystens demokratisering. Seksualiteten holder seg ikke lenger til verken steder eller identiteter den har vært henvist til enten høflig eller med diverse tvangsmidler. Den

er på kulturelt intrikate måter knyttet til kjønn og kjønnsforskjeller som vår kultur ser ut til å holde fast ved som et rituelt mantra å ordne tilværelsen etter. Blant de arenaer der lystens demokratisering eller lystens stereotypifisering har fått sine uttrykk finner vi ulike medie- og kunstformer. Disse tar opp i seg den nakne kroppens semiotikk og det seksualiserte blikk. Denne utviklingen er del av en senmoderne transformasjon av det seksuelle. Endringene blir igjen tatt opp av mainstream kulturelle produkter innen reklame, film, fjernsyn, nettbaserte uttrykk og journalistikk.

I samtidens kunstneriske, litterære og forskningsmessige uttrykk finner vi iscenesettelser og undersøkelser av identitet, kropp, kjønn og seksualitet som til dels låner trekk fra massemedierte representasjoner. Disse uttrykkene henter referanser fra den seksuelle, kommersielle kulturens estetikk uten å være forpliktet til bekreftelse av stereotyper som gir rom for betydnings-, kunnskapsproduksjon og estetisk formulering.

Kropp, følelser, lyst og det relasjonelle er ikke bare 'overalt' til stede i medieoffentligheten, men altså også et aktuelt gjenstandsområde i forskning og kunst. Det er blitt hevdet at både den såkalt språklige og den visuelle vendingen, samt dekonstruksjon har drevet utluftingen av materie, kropp og subjekt for langt. Derfor er vi innen kunst, kultur og forskning vitne til en fornyet interesse for disse områdene som blant annet kommer til uttrykk i begrep som performativitet, det relasjonelle, tilstedeværelse, kroppslighet og hverdagslighet. Det eksisterer en tverrfaglig interesse for affekt, følelser og kroppslige erfaringer. Også politikkenes felt handler jo like mye om iscenesettelse og organisering av følelser, minner, lengsler, fantasier og begjær som den handler om kritikk, rasjonalitet og motstand. Forskning og kunst møtes i at begge feltene på ulike vis har relativ uavhengighet av den økonomiske og politiske sfæren – i hvert fall som ideal. Denne forutsetningen og likheten mellom kunst og akademisk kunnskapsproduksjon gir håp om artikulering av mening og kunnskap som evner å lage noen revner og glipper i dominerende synsmåter.

Det er særlig to perspektiv som er grunnleggende for tilnærmingene i denne boka - uten at de skal forstås som motsetning til hverandre: Det ene perspektivet stiller spørsmål til vår sosiale realitet og kulturelle livsverden og dens normer, der overskridelsen, tabubruddet og det utopiske utgjør en ytterposisjon. Det andre perspektivet retter seg mot det formmessige, mot undersøkelser av vår erfaring og sansning – det spesifikt estetiske og det mediespesifikke. ♦

Offeromgrepet – til last eller gagn?

Prostitusjon, valdtekt, ”æresdrap” og vald mot kvinner i nære relasjonar har vorte diskutert mykje i media den siste tida. Felles for dei debattane er at det gjerne involverer spørsmålet om kvinner er offer. I kva samanhengar er offer eit nyttig omgrep, og i kva samanhengar er offeromgrepet problematisk?

Av HELGA EGGEØ, tidlegare masterstudent i sosiologi, SKK
helga.eggebo@skk.uio.no

Samfoto/Mimsy Møller

Offerperspektivet – synleggjering av vald mot kvinner

I masteroppgåva *Offeromgrepet – til last eller gagn?* har eg undersøkt kva dilemma offeromgrepet rommar i relasjon til femine, kvinnerørsla og vald mot kvinner. Eg argumenterer for at offerperspektivet stod sentralt då kvinnerørsla på 1970-talet sette vald mot kvinner på den offentlege dagsordenen. På den tida var det vanleg å sjå på kvinnemishandling som eit problem som høyrde til i privatsfæren, og politiet registrerte vald under nemninga ”husbråk”. Kvinnerørsla braut med denne tolkinga og fokuserte på maktulikskap mellom menn og kvinner. Dei insisterte på at det var snakk om ein overgripar og eit offer, i staden for å sjå på kvinner som provoserande deltakarar i ein konfliktsituasjon. Dei kjempa for kvinners rett til å vera offer, i både moralsk og juridisk forstand¹. Offerperspektivet var nyttig for å synleggjera eit samfunnsproblem, og offerstatus kan vera viktig for å oppnå hjelpetiltak og støtteordningar.

Offeromgrepets bakside

Offerperspektivet har aldri vore ukontroversielt, og utover på 1990-talet oppstod det diskusjonar om offeromgrepet. Eit offer blir gjerne sett på som hjelpelaus, som eit passivt objekt. Frå eit feministisk perspektiv kan det derfor bli eit paradoks å sloss for kvinners offerstatus, sidan målet med kvinnekampen har vore at kvinner skulle sjå seg sjølv som sjølvstendige, handlande subjekt. Derfor er offeromgrepet blitt oppfatta som problematisk når det blir brukt som ein karakteristikk av eit individ eller ei gruppe. Postkoloniale teoretikarar har kritisert tendensen til å framstilla kvinner frå Den tredje verda som offer for kulturen. Ved å framstilla minoritetskvinner som passive offer er ein med på å reproducera eit hierarkisk skilje mellom minoritet og majoritet. Kva rolle spelar offeromgrepet i debattar

1 Ericsson, Kjersti. 1995. ”Kvinner som handlende offer.” Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab 2:76-85.

om vald mot kvinner i dag, 30 år etter at kvinnerørsla sette kvinnemishandling på dagsordenen? Eg har undersøkt denne problemstillinga gjennom ei kvalitativ undersøking basert på intervju og tekstanalyse.

Offeromgrepet og ulike forståingar av ansvar

Første steg i kartleggingsprosessen var eit intervju med Krisesentersekretariatet. Korleis ser debatten om offeromgrepet ut frå deira ståstad? Krisesentersekretariatet har som mål å avdekka og synleggjera kvinnemishandling, eit problem dei ser i samanheng med manglande likestilling. Intervjuet fokuserte på informantane sine refleksjonar rundt offeromgrepet i relasjon til det politiske og praktiske arbeidet dei er involvert i når det gjeld vald mot kvinner, og representerte ei opning til å forstå og analysere kva dilemma offeromgrepet rommar. Offeromgrepet er relatert til forståingar av skuld og ansvar. I første omgang kan offerstatus vera nyttig fordi det kan fri den valdsutsette frå ansvaret og skulda for situasjonen. Slik eg ser det var dette poenget med å insistere på at kvinner er offer for vald. Informantane meiner det er problematisk når kvinner opplever å bli ansvarleggjorte for vald eller overgrep dei er utsette for. Likevel vil dei ikkje snakka om valdsutsette kvinner som offer, fordi dei meiner offeromgrepet impliserer passivitet og hjelpeløse. Ein offeridentitet kan gjera det vanskeleg å koma ut av ein valdssituasjon. Målet er "empowerment" og dette inneber at valdsutsette kvinner skal ta tilbake styringa over sitt eige liv. I denne samanhengen snakkar informantane om ansvar på ein annan måte. Hjelp til sjølvhjelp handlar om støtte til å ta ansvar for sitt eige liv, og ansvarleggjing blir noko positivt som er knytt til handlekraft og subjektivitet.

Offerdiskursar i utlendingspraksis og immigrasjonspolitik

Neste steg i kartleggingsprosessen var ei undersøking av offerdiskursar i utlendingsforvaltninga, med fokus på mishandlingsregelen i utlendingsforskrifta §37 sjettede, som omhandlar familieinnvandring. Eg argumenterer for at ideen om dei verdig trengande ofra er viktig i norsk immigrasjonspolitik. Det har vore eit mål å føra ein sømmeleg og humanitær politikk, innanfor rammene av eit relativt strengt reguleringsregime². Dermed er det sentralt å identifisere og gje opphaldsløyve til dei verdig trengande ofra. Eg meiner at utlendingsforskrifta § 37 sjettede er eit døme på denne generelle tendensen i immigrasjonspolitikken. Undersøkinga mi er basert på eit intervju med ein advokat som arbeider med utlendingsaker, samt tekstanalyse av lovtekstar og eit utval

saker frå Utlendingsnemndas praksisbase. Personar som har fått opphaldsløyve i Noreg på grunnlag av familiesameining må søkja om fornya opphaldsløyve etter eitt år. Dersom ekteskapet ryk, vil det ikkje lenger vera grunnlag for opphald, og personen må som hovudregel forlata landet. Unntaket er kvinner som er utsette for mishandling i parforholdet. Dei skal etter søknad få opphaldsløyve i Noreg på sjølvstendig grunnlag. Eg har kartlagt korleis slike søknadsprosessar føregår, og kva lovtekstar, kategoriar og institusjonelle diskursar som styrer handsaminga i utlendingsforvaltninga. Informanten meiner at mishandlingsregelen inneber eit offerkrav, fordi valden må ha ført til skade og redusert livskvalitet for å reknast som mishandling etter utlendingsforskrifta. "Enkeltilfelle" av vald og "generell misnøye" i parforholdet kan ikkje reknast som mishandling. At kvinna blir rekna som "ressurssterk" kan fungera som eit argument mot at mishandling føreligg. Slike institusjonelle kategoriar gjer det mogleg å avvise søknader om opphaldsløyve etter § 37 sjettede. Idear om dei verkeleg trengande ofra, som skada, undertrykte, passive og hjelpelause, ser ut til å påverka handsamingsprosessen. Offerdiskursar er kopla til etnisitet, landbakgrunn og kultur. Kvinner som blir sett på som "offer for kulturen" passar i større grad inn i biletet av idealofferet enn kvinner med landbakgrunn som blir assosiert med prostitusjonsverksemd.

Offeromgrepet som politisk brekkstong?

Offeromgrepet er tvtydig. På den eine sida kan offeromgrepet vera ein reiskap for å setja fokus på undertrykking og maktulikskap. Offerstatus kan vera viktig for å oppnå merksemd, rettar og stønad generelt. På den andre sida kan offeromgrepet vera problematisk viss det blir forstått som ein individuell eigenskap. Offeromgrepet blir assosiert med objektstatus og passivitet, og på den måten kan det innebera å ta ifrå eit individ eller ei gruppe status som aktive og handlande menneske. Offerdiskursar kan vera problematiske dersom det inneber eit krav om at kvinner skal framstå som passive, hjelpelause, svake og kunne visa til varige skader for å få stønad. Det kan vera gode grunnar til å gje vern til spesielt sårbare grupper, men problemet ligg i at ein kan koma til å sjå vekk i frå overgrep og skade viss det rammer individ eller grupper som er konstruert som subjekt. ♦

² Hagelund, Anniken. 2003. "The importance of being decent. Political discourse on immigration in Norway 1970-2002." Institutt for samfunnsforskning Oslo.

Høstens seminarprogram

Seminar som er merket med * kan egne seg som forskerkurs. Deltakere må selv søke godkjenning på eget PhD-program. Fullstendig omtale, program og eventuelle endringer vil bli lagt ut fortløpende på nettadressen <http://www.skk.uio.no/formidling/seminarprogram.html>
NB! Du som melder deg på et av eller flere av SKKs seminarer: Vær snill å si fra om du ikke kommer likevell! Da kan andre få din plass, og det vil dessuten lette den praktiske tilretteleggingen av kursene.

AUGUST

Feministisk filosofisk forum I: Hannah Arendt om Rahel Varnhagen og romantikkens kvinnelige subjektivitet.

TID: Tirsdag 21. august, kl. 1015-1200
STED: SKK, Sognsvn. 70, rom 505
INNLEDER: Kristin Gjesdal, Ass. Professor, Temple University, Philadelphia, USA.
Hannah Arendts biografi om Rahel Varnhagen ble skrevet mens hun sto sin lærer Martin Heidegger relativt nær. I dette arbeidet vender Arendt seg mot en periode (romantikken), og en genre (biografien) som hadde blitt sterkt kritisert av den unge Heidegger. I hvilken grad representerer Arendts bok om Varnhagen en frigjøring fra Heidegger? I hvilken grad kan boken legge premissene for en feministisk hermeneutikk?
Det vil bli arrangert flere Feministisk filosofiske forum i løpet av høstsemesteret som alle vil ha fokus på Hannah Arendt. Disse vil bli annonsert i seminarprogrammet på SKKs nettsider senere.
FAGLIG ANSVARLIG: Ingeborg Owsen, SKK.

Poststrukturalisme i kryssild IV: Strukturalisme og dagligspråk-filosofi.

TID: Fredag 24. august, kl. 915-1200
STED: SKK, Sognsvn. 70, rom 505
FORELESER: Professor Espen Hammer, IFIKK

og CULCOM, UiO/Departement of Philosophy, University of Essex/Departement of Philosophy, University of Pennsylvania. Den strukturalistiske tradisjonen og dagligspråkfilosofien deler det syn at veien til virkeligheten går gjennom språket. For å analysere og kritisere erfaringen, må vi ta utgangspunktet i språket. De skiller imidlertid lag når det gjelder synet på språkets grunnleggende natur. Espen Hammer vil forsøke å konkretisere likhetene og forskjellene mellom disse to posisjonene. Han vil også si noe om hvilken relevans de kan tenkes å ha i dag.
FAGLIG ANSVARLIG: Harriet Bjerrum Nielsen, SKK.

SEPTEMBER

*PhD kurs: Phenomenology of Eroticism

TIME: Monday 3 - Friday 7 September
PLACE: Södertörn University College, Stockholm, Sweden
LECTURERS: For more information see www.sh.se/filosofi and for registration send an e-mail to jonna.bornemark@sh.se marked 'PhD-kurs II' within 15. august.
ORGANIZER: Sara Heinämaa, SKK.

Feminisme og multikulturalisme I: Forskar, informant, aktivist - eit kritisk blick på relasjonar mellom minoritets- og majoritetsaktørar.

TID: Mandag 3. september, kl. 1615-1900
STAD: Domus Nova, St. Olavs plass 5, rom 543, 5 et.
Blant innleiarane er: Anita Rathore, OMOD; Rebecca Scherr, førsteamenuensis ved Institutt for litteratur, områdestudier og europeiske språk (ILOS), UiO; Lavleen Kaur, stipendiat ved Institutt for Kriminologi og Rettssosiologi, UiO og Iffit Qureshi. Med dette seminaret ønskjer me å retta eit kritisk blick på forskning på minoritetar. Me vil diskutera kunnskapsinnhenting og kunnskapsformidling på feltet, sett i samanheng med økonomiske føringar

knytt til statsstøtte og forskingsmidlar. Kven set dagsorden for forskninga og definerer kva det skal forskast på? Kva rolle spelar frivillige organisasjonar og verksemder som formidlarar av informantar og forskning? I kva grad blir forskingsresultat tilbakeført til informantar? Arrangementet er i regi av Organisasjonen mot offentlig diskriminering, Juridisk retts hjelp for kvinner og FEMM-nettverket.
FAGLIG ANSVARLEGE: Helga Eggebø, SKK og Dorthe Trøften, OMOD.

Masteroppgave i kjønnsforskning?

TID: Fredag 7. september, kl. 1215-1400
STED: SKK, Sognsvn. 70, rom 434
Nye mastergradstudenter får her muligheten til å treffe andre med interesse for kjønnsforskning, og finne ut av hva Senteret har å tilby.
FAGLIG ANSVARLIG: Hilde Bondevik, SKK.

Kvinner og litteratur i Marokko.

TID: Tirsdag 11. september, kl. 1415-1600
STED: SKK, Sognsvn. 70, rom 434
FORELESER: Forfatter og professor Latifa Halim ved Universitetet i Rabat, foreleser om kvinnelige marokkanske forfattere og deres plass i nyere nord-afrikansk litteratur. Forelesningen og den etterfølgende samtalen vil bli holdt på fransk og arabisk, men blir fortløpende oversatt til norsk.
FAGLIG ANSVARLIGE: Irene Iversen, ILOS og Gunvor Mejdell, IKOS.

Gjesteforelesning: Helen Longino Circles of Reason.

TIME: Thursday 13 September at 1215-1500
PLACE: Eilert Sundts hus A, Auditorium 2, Blindern.
LECTURER: Professor Helen Longino, Department of Philosophy, University of Minnesota.
In this lecture Helen Longino will adress the question of how to talk about reason and rationality and at the same time avoid the hyperrationalistic approach of twentieth

HØSTENS SEMINARPROGRAM

century analytic philosophy and the concurrent rejection of reason characteristic of anti-enlightenment thought.

COMMENTS BY: Associate Professor, Cathrine Holst, Centre for the Study of the Sciences and the Humanities, University of Bergen.

ORGANIZER: Jorunn Økland, SKK.

OKTOBER

*Reading seminar: Intimacies, Affect and Personal Life.

TIME: First meeting this semester: Wednesday 3 October at 1415-1600

PLACE: SUM, Sognsveien 68, 4. et.

Next meeting: Thursday 13 December at 1415-1600

PLACE: SKK, Sognsvn. 70, rom 434

In recent years the themes of intimacy, affect and personal life have become central concerns in feminist and queer work across the social sciences and humanities. This reading group is being formed to allow for the sustained study of some of the most important texts about intimacy, affect and personal life, both classic and newly published.

The group will meet in all six times; four times, in 2007 (March, May, October and December), and two times in early 2008. All postgraduate students and researchers at any career stage are welcome, including those new to the study of intimacy and personal life. Further information will be published on our website in the beginning of September.

Readings: Sara Ahmed: *The Cultural Politics of Emotion* (2004), Edinburgh University Press.

ORGANIZER: Sasha Roseneil, SKK.

*Research symposium: New paradigms: Psychoanalysis, Social Theory and Feminism.

TIME: 4-6 October

Thursday 4 October at 1815-1900

Friday 5 October at 0915-1730

Saturday 6 October at 0915-1500

PLACE: Georg Sverdrups hus, Auditorium 2, (UB/The Library), Blindern

LECTURERS: Professor Juliet Mitchell, University of Cambridge;

Associate professor Lynne Layton, Harvard Medical School; Professor Wendy Hollway, Open University; Professor Stephen Frost, University of London; Reader Gail Lewis, Open University; Ph.D., Johanna Ryan, University of London; Professor Sasha Roseneil, Birkbeck Institute for Social Research and SKK.

A new interest is emerging in the connections between psychoanalysis, social science and feminism. In both the clinic and the academy, the challenge to psychoanalysis from feminist theory, post-colonial and critical race theory, class analysis and queer theory is starting to be met. In the UK the usefulness of psychoanalysis for social research is being explored, and the importance of lateral and group relations for psychoanalysis is being theorized. The development of relational psychoanalysis in the United States, influenced by feminist theory, offers a new paradigm for psychoanalytic practice, with important implications for social scientific research.

REGISTRATION: Registrations can be made for 1) the whole symposium (500 NOK) 2), only Wednesday (150 NOK with reception) 3) Wednesday and Thursday (350 NOK). The fee must be paid within September 10 for the registration to be valid. Space limited.

For registration and payment (e-pay):

<https://www.uio.no/pay/shop/ordercreate.action?project=100790> (There is also a link at SKK's website).

Norwegian participants must pay the fee by September 26. Participants outside Norway may pay at arrival.

Please see our homepage http://www.skk.uio.no/English/seminarprogram_eng.html for complete programme (word document), recommended local hotels, abstracts and biographies.

ORGANIZERS: Harriet Bjerrum Nielsen and Sasha Roseneil, both SKK.

Feminisme og multikulturalisme II: Eit forskingsprosjekt om kjønna medborgarskap i Europa.

TID: Mandag 8. oktober, kl. 1315-1500

STAD: SKK, Sognsveien 70, rom 505

INNLEIARAR: Tone Hellesund, koordinator; Beatrice Halsaa, vitenskapelig leder og Solveig Bergman, ass. leder, alle FEMCIT.

Den faglege leiinga for det Europeiske forskingsprogrammet *Gendered citizenship in multicultural Europe: The impact of the contemporary women's movement* (FEMCIT) vil presentera og diskutera sentrale problemstillingar og metodologiske tilnærmingar knytt til dette prosjektet. Sjå meir informasjon om FEMCIT på www.femcit.org
FAGLEG ANSVARLEGE: Helga Eggebø, SKK og Beatrice Halsaa, SKK.

Feminisme og multikulturalisme III: Feminist Identities of the 21 Century; becoming Subjects in the late Soviet Period.

TID: Mandag 22. oktober, kl. 1315-1500

STED: SKK, Sognsveien 70, rom 434

INNLEDER: Irina Zhrebkina, professor i filosofi, Kharkiv Universitet.

Formålet med dette seminaret er å åpne for felles diskusjon mellom forskere fra øst og vest i Europa om forskjellige feministiske- og kvinneidentiteter som 'sorte', 'vestlige' og 'minoritetskvinner', og presentere en såkalt postsovjetisk feminisme som refererer til kvinnemobilisering og motstand i det postsovjetiske området.

Seminaret vil foregå på engelsk.

FAGLIG ANSVARLIGE: Helga Eggebø, SKK og Jana Sverdljuk, SKK.

Historier om hysteri.

TID: Onsdag 31. oktober kl. 1215-1700

STED: Georg Sverdrups hus (UB), Moltke Moes vei 39, Undervisningsrom 1 (rom 3511)

INNLEDERE: Professor Irene Matthis, Umeå

Universitet; førsteamanuensis Eivind Tjønneland, UiO; psykoanalytiker og klinisk psykolog Torberg Foss; professor Harriet Bjerrum Nielsen, SKK og universitetslektor Hilde Bondevik, SKK.

Seminarer tar utgangspunkt i Bondeviks avhandling "Medisins orden og hysteriets uorden. Hysteri i Norge 1870-1915" og vil belyse ulike sider ved hysteri som diagnose, lidelse, atferdsbetegnelse og metafor, både før og etter Freud. I dette inngår også spørsmål knyttet til forholdet mellom kjønn og hysteri, og feminisme og psykoanalyse. Fullstendig program vil bli lagt ut på SKKs nettsider. Påmelding innen 10. oktober til pamelning@skk.uio.no
FAGLIG ANSVARLIG: Hilde Bondevik, SKK.

NOVEMBER

Feminisme og multikulturalisme IV: Multikulturalisme utan kultur.

TID: Mandag 5. november, kl. 1315-1500
STAD: SKK, Sognsvn. 70, rom 434
INNLEIARAR er mellom anna: Sosiolog Ida Drange, student, UiO; stipendiat Beret Bråten, SKK og forsker Anja Bredal, Institutt for samfunnsforskning.
Dette er eit leseseminar der me vil ta føre oss og diskutera boka til Anne Phillips: *Multiculturalism without culture* (2007) Princeton University Press. Boka må vere lest på førehand.
FAGLEG ANSVARLEGE: Helga Eggebø, SKK og Beret Bråten, SKK.

Kanon, kanondebatt og "arven" fra de nordiske kvinnelitteraturhistorieprosjektene.

TID: Fredag 9. november, kl. 1315-1600
STED: Rådssalen, Administrasjonsbygget, Problemvn. 7, Blindern
INNLEDERE: Professor Anne-Marie Mai, Syddansk universitet; professor Ebba Witt-Brattström, Södertörns Högskola, Stockholm og førsteamanuensis Anne Birgitte Rønning, ILOS, UiO.
De siste par år har det vært en heftig

kanondebatt i Norden. Flere har spurt om omtaler eller autoriseringer av en litterær kanon, overser betydelige forfatterskap av kvinner. Hva har skjedd, hva skjer, og hvordan kan man forstå kanonisering - eller manglende kanonisering - av kvinnelige forfatters verker? Seminarer vil også dreie seg om resepsjonen av de nordiske kvinnelitteraturhistorieprosjektene, særlig det nordiske kvinnelitteraturhistorieverket fra 1990-åra. Finnes det en "arv" fra dette store tverrnasjonale prosjektet, og hvilke kanoniseringsstrategier kan vi i dag lese ut av det? Seminarer arrangeres i samarbeid med Institutt for lingvistiske og nordiske studier, UiO.

FAGLIG ANSVARLIGE: Torill Steinfeldt, Institutt for lingvistiske og nordiske studier, UiO og Jorunn Økland, SKK.

Kjønn og biologi i kryssild I: Biologiens forståelse av kjønn

TID: Mandag 12. november, kl. 1015-1200
STED: SKK, Sognsvn. 70, rom 434
INNLEDER: Professor Dag Hessen, Biologisk institutt, Universitetet i Oslo.
Vi fortsetter kryssildseminarene og setter nå fokus på forholdet mellom kjønnsforskning og biologiske forståelser av kjønn. Serien vil fortsette i 2008. Til det første møtet vil Dag Hessen gjøre en historisk gjennomgang av biologiens kjønnsoppfatning, og hvordan denne er blitt farget av rådende politiske og kulturelle oppfatninger. Han vil knytte dette til en mer generell oppfatning og fortolkning av biologisk determinisme fra sosialdarwinismens tid, via sosiobiologi, og fram til i dag. Innledningen vil også omhandle den genetiske/fysiologiske forståelse av kjønn og hva den betyr for tolkning av likheter og forskjeller mellom kjønn.
FAGLIG ANSVARLIGE: Anita Moe, SKK og Beret Bråten, SKK.

Bokseminar: Meningen med sex.

TID: Onsdag 14. november, kl. 1215-1600
STED: Sognsvn. 70, rom 434
INNLEDERE: Jan Wickman, kjønnsforsker, Åbo akademi, Finland og Anne Karin Jortveit, kunstner og kurator.
Wencke Mühleisen og Christel Sverre (red.): *Meningen med sex. Noen kunstneriske, populærkulturelle og vitenskapelige undersøkelser*. Oslo, Pax 2007.
Boka er et resultat av seminarrekken *Sex(y) kunst* fra 2003-2005 som hadde fokus på tverrfaglig, teoretisk og praktisk utforskning av kjønn og seksualitet i kunst og forskning. Prosjektet var et samarbeid mellom SKK og Kunsthøgskolen i Bergen. I *Meningen med sex* undersøkes brytninger, forskyvninger og bekreftelser i seksualitetens betydningsunivers. Visuelle og tekstlige bidrag i boka representerer punktnedslag i kunst, litteratur, film, pornografi og forskning. Samtlige bidrag er originale og laget spesielt til denne boka. Sammen belyser de viktige samfunnsmessige og kulturelle spørsmål knyttet til kropp, kjønn og seksualitet.
FAGLIG ANSVARLIG: Wencke Mühleisen, SKK.

*Research symposium: Gender and generation - a European comparative perspective (UK, Germany, the Nordic Countries).

TIME: Thursday 15 November at 1015 - 1700 and Friday 16 November at 0915 - 1500
PLACE: SKK, Sognsvn. 70, room 505
LECTURERS: Professor Julia Brannen, University of London; professor Rachel Thomson and senior lecturer Mary Jane Kehily, Open University; professor Jenny Hockey, lecturer Victoria Robinson and researcher Angela Meah (University of Sheffield); Dr. Christine Thon, University of Bielefeld; professor Ann Nilsen, University of Bergen, professor Monica Rudberg and professor Harriet Bjerrum Nielsen, UiO.
This symposium will bring together research

HØSTENS SEMINARPROGRAM

chers from England, Germany and Norway that have worked with generational studies in their respective countries, in ways that connect biography, intergenerational relations and historical context. The aim is to compare the way in which different national socio-cultural contexts, especially in the after-war period, have shaped young men and women's appropriation of gender in their everyday lives and their transition to adulthood. The focus will be on the transition into adulthood/young adulthood and on the generations born under/after the Second World War and in the 1970s. The seminar is mainly for researchers who work within this field.

Registration marked "Gender and generation" within 15 October to pamelding@skk.uio.no. Space is limited.

See our website for the program.

ORGANIZER: Harriet Bjerrum Nielsen, SKK.

Kjønn og kanoniske tekster.

TID: Mandag 19. november.

STED: SKK, Sognsvn. 70, rom 505

INNLEDERE: Stipendiat Anne-Hege Grung, Teologisk Fakultet, UiO; stipendiat Hedda Høgåsen-Hallesby, SKK og førsteamanuensis Jorunn Økland, SKK.

Seminaret er et introduksjonsseminar og har som siktemål å presentere bredden i feltet kjønn og kanoniske tekster, samt forskningsområdets mest aktuelle problemstillinger. Grung vil ta opp feministisk kristen og muslimsk hermeneutikk, Høgåsen-Hallesby vil redegjøre for bruken av bibelske kvinneskikkelser i 19. århundres opera, og Økland vil presentere problemstillinger tilknyttet det kultur- og fortolkningshistoriske prosjektet *The Bible and Women*.

FAGLIG ANSVARLIG: Jorunn Økland, SKK

DESEMBER

*PhD-course: Phenomenology, Anthropology and Social Sciences.

TIME: Monday 3 December at 1000-1530;

Tuesday 4 December at 1000 - 1630;

Wednesday 5 December at 0900-1430.

PLACE: Not yet decided. See SKK's website.

LECTURERS: Sara Heinämaa, professor II at SKK; Lisa Käll, Researcher, Center for Gender Studies, Uppsala university and Gunn Engelsrud, professor, Section for Health Sciences, UiO.

The aim of this seminar is to introduce the students to the methodological discussion concerning the relations between phenomenological philosophy and empirical sciences, such as anthropology, psychology and sociology. This is performed by studying two articles by the French phenomenologist Maurice Merleau-Ponty and two recent commentaries. The seminar also offers the participants a chance to present their own research in process and to connect it, either conceptually or methodologically, to phenomenological philosophy.

Deadline for submission of papers: 1 November 2007 to e-mail: heinama@mappi.helsinki.fi.

Information about the program and a list for the obligatory reading will be published on SKK's website.

ORGANIZER: The course is a coarrangement between Centre for Women's Studies and Gender Research and Section for Health Sciences, both University of Oslo.

Tiltredelsesforelesning Jorunn Økland: "Tekstuell reproduksjon som merverdi: Paulus om det å tilfredsstillte Kristus og ektefellen, i lys av Simone de Beauvoir"

TID: Torsdag 6. desember, kl. 1415-1530

STED: Administrasjonsbygningen, Rådssalen, 10. et, Blindern

SKK inviterer til en mottakelse etter forelesningen kl. 15.30.

*Reading seminar: Intimacies, Affect and Personal Life.

TIME: 13 December 2007 at 1415-1600

PLACE: SKK, Sognsvn. 70, room 434

This reading seminar is number four out of six meetings, where both classic and newly published texts concerning intimacies, affect and personal life are discussed.

Reading: Judith Butler: *Giving an Account of Oneself* (2005, Fordham University Press). For further information see this website.

ORGANIZER: Sasha Roseneil, SKK

JANUAR 2008

Nyttårsselskap.

TID: Onsdag 9. januar, kl. 1615

STED: Sognsvn. 70, Allmenningen, 4. et.

Nyttårsforedrag, forfriskninger og prisutdeling til til en høyeregradsstudent for fremragende bidrag til kvinne- og kjønnsforskning ved UiO. Se SKKs nettside.

*Konferanse: Makt og motstand. – Kva tyding har kjønn i relasjonar på tvers av minoritet og majoritet?

TID: 10. og 11. januar 2008.

STAD: Universitetet i Oslo.

INNLEIARAR: Benita Roth, professor i sosiologi og kvinnestudier ved Binghampton University, New York; Christine M. Jacobsen, postdoc ved Institutt for sosialantropologi, Universitetet i Oslo og Birte Siim, professor ved Institut for Historie, Internationale Studier og Samfundsforhold, Aalborg Universitet.

Frist for å senda synopsis er 1. oktober og for skriftleg framlegg 1. november.

Se <http://www.skk.uio.no/English/powerandresistance.html> for meir informasjon.

ARRANGØRAR: FEMM-nettverket i samarbeid med Kulturell kompleksitet i det nye Norge (CULCOM) og Nordisk Institutt for kvinne- og kjønnsforskning (NIKK).

Offerposisjonenens tilgjengelighet

Hvordan påvirker kulturelle forestillinger om seksuelle overgrep offeropplevelsen til kvinner og menn som har vært utsatt for slike overgrep? De kulturelle forestillingene er med på å gjøre offerposisjonen utilgjengelig for både kvinner og menn som opplever overgrep. En utilgjengelig offerposisjon ser ut til å ha alvorlige psykiske og praktiske konsekvenser for de det gjelder.

Av Solveig Laugerud, tidligere masterstudent i retts sosiologi, SKK
solveig.laugerud@student.jus.uio.no

I min masteroppgave *En splittet offeropplevelse, et offerperspektiv på seksuelle overgrep og rettssystemet* ønsket jeg å se nærmere på offeropplevelsen ved å dybdeintervjue ni kvinner og menn som har opplevd seksuelle overgrep. Noen av informantene hadde anmeldt overgrepet, men dette gjaldt ikke alle.

Status som offer kan innebære fordeler

I masteroppgaven ser jeg nærmere på kulturelle forestillinger om kjønn og overgrep. Jeg har nærmet meg de kulturelle forestillingene om kjønn og overgrep ved å problematisere offerstatusen. Offerbegrepet er knyttet til spørsmål om skyld og fordeling av ansvar. Det å få status som offer kan innebære flere fordeler, blant annet tilgang til flere rettigheter og hjelpetilbud. Offerstatusen som en sosial konstruksjon handler om hvilke grupper av mennesker vi umiddelbart anerkjenner som ofre. For å oppnå offerstatus er det flere kriterier som må være oppfylt. Offeret må være svakt, involvert i et respektabelt prosjekt, befinne seg på et "fornuftig" sted og ikke ha en relasjon til overgriper, som i tillegg bør være stor og sterk. Det ser ut til at offerstatusen handler om forestillinger om mannlighet og kvinnelighet. Menn som har vært ute for seksuelle overgrep opplever i stor grad at offerposisjonen er utilgjengelig. Forestillinger om mannlighet, kombinert med en feminisering av offerrollen og en maskulinisering av overgriperrollen gjør det vanskelig for menn å anerkjennes som ofre. Når offerrollen feminiseres skulle en tro det ville være lett for kvinner å oppnå offerstatus. Dette ser ikke alltid ut til å være tilfelle. Forestillingen om horen ser ut til å gjøre kvinnen medskyldig i overgrepet, noe som gjør offerposisjonen vanskelig tilgjengelig også for kvinner.

Konsekvensene av en utilgjengelig offerposisjon

En utilgjengelig offerposisjon har alvorlige psykiske og praktiske konsekvenser for mennene, da det blir vanskeligere for dem å bearbeide overgrepene. En bearbeidelse forutsetter en erkjennelse av overgrepet, noe som innebærer at en ser på seg selv som et offer. Mennene jeg snakket med hadde vanskelig for å se overgrepet i et makt- eller voldsperspektiv. I stedet ble overgriper forstått som homofil, men homofilperspektivet åpner i liten grad opp for en offerposisjon. I tillegg har hjelpetilbudet tradisjonelt rettet seg mot kvinner som har opplevd seksuelle overgrep, og har i mindre grad hatt et tilbud for menn.

En vanskelig tilgjengelig offerposisjon har negative konsekvenser for kvinnene. De har vanskelig for å bli anerkjent som "ekte" offer, da flere reagerer på deres oppførsel rundt overgrepet. Både overgrepene og kvinnene ser ut til å avvike fra de kulturelle forestillingene, noe som gjør at kvinnene preges av en stor skyldfølelse og som igjen gjør det vanskelig å bearbeide overgrepet. Kvinnene har et mangfoldig hjelpetilbud tilgjengelig, men i og med at hjelpetilbudet tar i bruk begreper som voldtekt, incest og lignende har kvinnene problemer med å vite hvor de skal henvende seg da de selv ikke definerer overgrepene på denne måten. De kulturelle forestillingene er med på å ekskludere deres erfaringer fra disse kategoriene, da kvinnene ikke kjenner seg igjen i slike spesifikke overgrepskarakteristikker, men heller foretrekker samlebetegnelsen seksuelle overgrep. Hjelpetilbudet og rettssystemet bruker i liten grad begrepet seksuelle overgrep. Resultatet er at kvinner får problemer med å ta kontakt med både hjelpetilbudet og rettssystemet. ♦

Menn og sykdom

I mitt arbeid med mastergradsoppgaven, hvor jeg har undersøkt hvordan ulike grupper menn med hjerte- og karsykdommer (HKS) håndterer sykdommen, har jeg hatt gleden av å sitte på SKK.

Av TOMAS HOEL tidligere masterstudent i sosiologi, SKK
tomashoel@gmail.com

Samfoto/lens Sjølvberg

Hensikten med oppgaven har vært, ved hjelp av kvantitative analyser, å undersøke hvordan ulike grupper menn håndterer HKS. Håndtering av sykdom ble sett i forhold til tre arenaer: Følelser, arbeid og kontakt med helsevesenet. Analysene bygger på tallmateriale hentet fra Statistisk sentralbyrås (SSB) levekårsundersøkelse fra 2002. Gjennom dette materialet har jeg forsøkt å få svar på om sykdomshåndtering varierer blant menn, hvilke forhold som betinger variasjon i sykdomshåndtering og hvordan eventuelle variasjoner kan forklares.

Teori og empiri – en avstand?

Fra teori om den syke mannen er det lett å få inntrykk av en person som er redd for å virke umandig og for å ikke være mann nok. Oppfatninger av den syke mannen peker i retning av at det finnes en utpreget mannlig måte å håndtere sykdom

på som er lite heldig for mannen selv: som at menn har vanskeligheter med å vise følelser, at menn ønsker å fremstå som sterke og unngår derfor å søke hjelp, og at deres identitet er nært knyttet til forsørger- og arbeidstagerrollen. I mine analyser ble en rekke av disse oppfatningene bekreftet, da særlig i forhold til arenaene arbeid og kontakt med helsevesenet, men det fantes også områder hvor menns sykdomshåndtering avvok fra disse oppfatningene.

Noe man stadig hører om syke menn er at de har få fortrolige, og at de trekker seg unna og ikke snakker med noen om helseproblemene sine. Interessant nok viste det motsatte seg å være tilfelle i mine analyser. Der man kunne forvente at menn med HKS skulle ha mindre sannsynlighet for å ha noen fortrolige, enn menn uten HKS, var sannsynligheten tvert i mot større. Ved sammenligning mellom menn og kvinner var

sannsynligheten for at kvinner hadde noen fortrolige større enn sannsynligheten for at menn hadde det, men effekten av sykdommen virket positivt bare på menn.

Et annet overraskende funn var at syke menn snakker om helsen sin i større grad enn det man har fått inntrykk av. I analysene ble det undersøkt hvor mange kanaler man benyttet seg av for å snakke om helseproblemer. Blant disse kanalene var alt fra helsevesen til familie og kolleger inkludert. Menn med HKS var de som benytter seg av flest kanaler for å snakke om egen helse, både sammenliknet med menn uten HKS og kvinner med og uten HKS. Fra mine analyser ser det dermed ut til at HKS, på noen arenaer, har motsatt effekt på kronisk syke menn, enn det teori på feltet sier.

Hvorfor skiller så funnene fra analysen seg fra teorien på disse områdene?

Man skal ikke se bort fra at mye av maskulinitets- og manns-teorien er lite nyansert og fremdeles preget av stereotypier og generaliseringer om menn. Menn er kanskje mer sammensatt enn det mange av teoriene gir inntrykk av. Kvinners tilstedeværelse (om ikke annet, som usynlige størrelser) når teorier om menn skapes, kan være et problem. Det kan føre til at man fort tenker i baner som maskulinitet og femininitet, og føre til at menn tilskrives det som forbindes med det maskuline. Å vise følelser og å snakke om sine problemer forbindes gjerne med noe kvinnelig og feminint, og dette er egenskaper som kanskje ikke like lett tilskrives mannen, selv om det kanskje er til stede hos ham. En årsak kan være at mannsforskningsfeltet i stor grad har vært preget av kvalitative undersøkelser. Kanskje er det slik at mange forskere er farget av teorier og forståelser som allerede eksisterer i feltet og derfor tillegger informantene meninger de ikke har. Dette kan føre til at vedtatte forståelser reproduseres. Kanskje er det også slik at det er lettere å generalisere ut fra små utvalg når disse forståelsene allerede eksisterer i feltet.

At syke menn snakker om sykdommen sin i så stor grad som analysene i denne oppgaven indikerer, behøver ikke nødvendigvis bryte med bildet av den tradisjonelle mannen som ordknapp. En forklaring kan være at HKS "tvinger" menn til å gi uttrykk for tilstanden og sette ord på følelser og

symptomer i dialog med helsepersonell når sykdommen rammer. Menn med HKS kan således få et verktøy de ikke hadde tidligere. Dessuten sier en kvantitativ undersøkelse ingenting om nærheten, innholdet eller kvaliteten på samtalen. Samtalen kan gjerne handle om instrumentell eller innformell støtte som veiledning og assistanse. Dette er i tilfelle konsistent med det som forbindes med maskulinitet, og bygger opp under bildet av mannen som en aktiv og autonom problemløser.

Hjerte- og karsykdommer - en ideell sykdom for undersøkelse av menns sykdomshåndtering?

Et spørsmål som må stilles er om menns håndtering av HKS lar seg overføre til andre sykdommer? Det kan hende at HKS skiller seg fra mange andre sykdommer siden den regnes som en sykdom som i stor grad rammer menn, og at man kan rammes av den ved å ha en livsstil som gjerne forbindes med menn. HKS er i tillegg en sykdom som forbindes med fart og dramatik. Et hjerteinfarkt fører enten til død eller klar bedring. HKS er på denne måten en sykdom som passer godt inn i et mannlige narrativ. Hadde jeg i denne oppgaven tatt utgangspunkt i menn med kreft, en sykdom som er av en helt annen karakter enn HKS, kan det hende resultatene hadde blitt annerledes. Det er ikke sikkert at disse mennene i like stor grad hadde hatt noen fortrolige og snakket like mye om sykdommen sin. Forskning på menn og sykdomshåndtering med utgangspunkt i et kjønnsperspektiv er i startgropen her i Norge. Kvalitative studier har blitt gjort, men til nå er få kvantitative arbeider gjennomført. Dette trengs for å danne et mest mulig komplett bilde. I tillegg må menns håndtering av også andre sykdommer undersøkes fordi det er sannsynlig at menn vil reagere og håndtere annen sykdom annerledes. For å finne forskjeller i sykdomshåndtering innad hos menn kreves flere undersøkelser. Hvilke normer forskjellige grupper av syke menn følger, og hvordan handlingsstrategiene er fordelt blant disse, og ikke bare i forhold til kvinner, er dimensjoner man må undersøke nærmere når det gjelder sykdomshåndtering. Dette er viktig for å utvikle kunnskap om hvordan man kan komme de handlingsstrategier som er uheldige for helsen, til livs. ♦

Pappa president

Stine Helena Svendsen avsluttet våren 2007 sitt masterprosjekt om kjønn i amerikansk presidentvalgretorikk. Denne artikkelen presenterer noen av hennes funderinger rundt kjønnede retoriske strategier i de to siste presidentvalgene. Tittelen på oppgaven er: *Paternal Presidentialism. Gendered Rhetorical Strategies in the 2000 and 2004 U.S. Presidential Elections.*

Av STINE HELENA SVENDSEN, tidligere masterstudent ved SKK
stinehelena@gmail.no

Presidenten som symbolsk far

Richard Nixon viste stor innsikt i det amerikanske presidentskapets kjønnede karakter da han i et notat til sine valgkampmedarbeidere i 1968 uttalte at "potential presidents are measured against an ideal that's a combination of leading man, God, father, hero, pope, king, with maybe just a touch of the avenging Furies thrown in"¹. Dette var ikke spesielt for 1968, symbolene for en enerådende maskulin autoritet som Nixon trekker opp har fulgt med det amerikanske presidentskapet siden George Washington først ble hyllet som nasjonens helt og far.

I min analyse av landsmøtetaler, presidentvalgdebatter og reklamefilmer fra valgene i 2000 og 2004 er det først og fremst familien som metaforisk rammeverk for ledelse og samfunn som har vært slående. I 2000 snakkes familien fram som rammeverk for det politiske liv, med en tradisjonell faderlig kjønnsperspektivitet som et sentralt presidentideal. I 2004 omsettes dette faderlige ledelsesidealet til en krigssituasjon, der kandidatene, senator John Kerry og president George W. Bush, argumenterer for sin evne til å beskytte folket mot terrorister. Dette er knapt overraskende sett i lys av den politiske situasjonen i USA, men det har viktige implikasjoner for hvordan presidentkandidatene snakker om både folket og seg selv som nasjonens leder.

Familien som vitnesbyrd

I valget i 2000 brukte Visepresident Al Gore sitt plettfriske familieliv som et vitnesbyrd for sin egnethet som president. Han avsluttet sin viktigste reklamefilm med følgende punchline: "Al Gore. Married 30 years. Father of four. Fighting for us". Med dette utgangspunktet møtte han en aggressiv George W. Bush som forsøkte å klistre Gore opp til Lewinsky-skandalen i 1998. "I believe that—I believe they've moved that sign, "The buck stops here" from the Oval Office desk to "The buck stops here" in the Lincoln bedroom", argumenterte Bush i forhold til Bill Clintons periode som president, der Gore hadde vært visepresident. Bushs budskap kan både forstås som en kritikk

av Clinton's sidesprang og Hillary Rodham Clintons politiske innflytelse i administrasjonen. I begge tilfeller er det hans avvik fra konservative normer for kjønn og seksualitet som kritiseres. Gore hadde ingen planer om å rammes av denne kritikken, og brukte sitt svært tradisjonelle familieliv med en kone uten ambisjoner om makt for å unngå den.

Fra et norsk ståsted kan det virke merkelig å bekymre seg for presidentens kjønnsperspektivitet, men i lys av den amerikanske presidentens symbolske posisjon er det slett ikke vanskelig å forstå. Om presidenten skal være nasjonens moralske leder og et symbol for nasjonen, blir hans personlige framferd noe som speiler nasjonens verdier. Dermed er presidentens kjønnsperspektivitet med på å definere grensene for normale amerikanske familieliv.

Beskyttelsens retorikk

Farsmetaforen tilbyr også et retorisk rammeverk for å beskytte forsvarsløse innbyggere mot terrorisme. I valget i 2004 konkurrerte kandidatene i evnen til å beskytte gjennom å framheve sin egen heroisme og krigsdyktighet. I den maskuline beskyttelsens retorikk byttes trygghet mot frihet, hevder Iris Young, med referanse til innskrenkningene i borgerrettigheter i USA etter 9/11/2001 (*Signs*: 29, 2003). "I will hunt down and kill the terrorists, wherever they are," stadfestet John Kerry gjentatte ganger i valgkampen, mens Bush lot sin hyllest av soldatene i Afghanistan og Irak snakke for sin egen evne til å føre krig. Dette retoriske rammeverket bidro til at grensene for hva presidenten "legitimt" kunne foreta seg som hærfører for nasjonen ble strukket. Retorikken knyttet til maskulin beskyttelse brukes til å argumentere for at presidentens makt innenfor det politiske systemet skal bli større, for å tilby mer effektiv beskyttelse av innbyggerne.

Valgene i 2000 og 2004 viser hvordan kjernefamilien som politisk metafor, der presidentkandidaten fremstiller seg selv som en farsfigur, kan få politiske implikasjoner. Det kanskje mest åpenbare problemet med disse retoriske strukturene som er dypt forankret i det amerikanske presidentskapet symbolikk, er at de favoriserer hvite menn. Det kan hende vi i 2008 får se hvordan de kan forhandles av andre. ♦

¹ Referanser til politikernes uttalelser finnes i masteroppgaven.

Velkommen til tverrfaglige kjønnsstudier!

Jeg ønsker nye studenter velkommen til *Tverrfaglige kjønnsstudier!* Som varslet i forrige nummer av *Bulletine* har både program og årsenhet skiftet navn denne våren, i tråd med studentenes ønsker om bedre tilpasning til arbeidsmarkedet.

Av BEATRICE HALSAA, avtroppende programleder KFL
beatrice.halsaa@skk.uio.no

Det faglige innholdet er imidlertid som før: En tverrfaglig tilnærming til grunnleggende spørsmål om historiske og samtidige betydninger av kjønn. Studiet gir fortsatt en introduksjon til norsk og internasjonal kjønnssteori, og fokuserer på konkrete problemstillinger relatert til kjønn, makt og diskriminering; kjønn og likestilling, samt etnisitet, seksualitet og vitenskap. Program og årsenhet legger vekt på evnen til å analysere og problematisere kjønn i tekster, teorier og metoder, skape bevissthet om kjønnspolitikk og likestilling, og aktivisering ved å kombinere teoretisk og erfaringsbasert læring.

Programevaluering

Vi er i gang med vår første periodiske programevaluering (perioden 2003 - våren 2006). En intern rapport ble ferdigstilt i mars, og nå venter vi spent på den eksterne vurderingen fra professor Ellen Mortensen, universitetet i Bergen og dosent Christina Mörtberg, UiO, som er planlagt ferdig i løpet av september. <http://www.uio.no/studier/program/kjonn/Periodisk%20programrapport%20KFL%202007.pdf>
24 studenter ble uteksaminert i evalueringsperioden (syv i 2003, tre i 2004 og 14 i 2006), og denne våren er det trolig uteksaminert 13 nye kandidater, samt fire som tok årsenheten.

Programmet rekrutterer dessverre få mannlige studenter: Det var bare 11 menn av i alt 128 KFL-studenter i perioden 2003-2006. Vi håper at det nye navnet virker mer attraktivt for mannlige studenter, og fortsetter innsatsen med å rekruttere flere menn til program, årsenhet og emner. Vi regner med at SKKs nye mannsforskerstilling vil styrke budskapet om at kjønnsstudier er til for begge kjønn!

Selv er vi i det store og hele fornøyd med struktur og kvalitet på program og årsenhet, og har stor tro på arbeidslivets behov for studentenes kompetanse. Våre arbeidslivsseminarer, der studentene møter representanter fra relevante institusjoner og arbeidsplasser, bekrefter dette. Men vi skal selvsagt fortsette arbeidet med å forbedre både program-, undervisnings- og resultatkvalitet. Vi har hatt et godt samarbeid med vår tilsyns-sensor, professor Merete Lie fra Norges teknisk-naturvitenska-

pelige universitet, og programråd og -utvalg gir nyttige innspill til arbeidet med studiekvalitet. En stor takk til dere alle!

Prosjektpraksis og likestillingsmetodikk – et nytt tverrfaglig metodeemne

Blant de viktigste tiltakene framover er etablering av et nytt tverrfaglig metodeemne. Vi fikk midler fra Fleksibel læring ved UiO til å kartlegge behovet for mer metodeundervisning i programmet, og utrede utforming av et slikt emne. Arbeidet ble utført av Ingunn Eriksen i samarbeid med programleder våren 2007 http://www.skk.uio.no/til_nedlasting/RapportMetode.pdf

Kartleggingen viser at likestillingsretning og årsenhet har lite undervisning i metode, mens studentene på fagfordypningsretningen får den metodeundervisningen som eventuelt finnes på fagfordypningen. Programrådet har derfor anbefalt å opprette emnet *Prosjektpraksis og likestillingsmetodikk*. Emnet foreslås tilbudt på 2000-nivå i andre semester (vårsemesteret), og at det gjøres obligatorisk for likestillingsretning og årsenhet. Exfac flyttes til første semester slik at metodeemnet kan bygge på exfac. Vi tror at dette vil styrke utdanningskvaliteten for studenter på likestillingslinja, gi årsenheten bedre faglig tyngde og helhet, og bidra til mer 'lim' i programmet som helhet. Vi regner med at SKK tilbyr emnet så snart en emneansvarlig er på plass, har ferdigstilt emnebeskrivelsen og fått emnet godkjent.

Prosjektarbeid siste semester

Vi er svært fornøyd med prosjektarbeidet som våre likestillingsstudenter utfører i siste semester, som del av Humanistisk prosjektsemester. I år skaffet vi til veie et oppdrag fra Nordisk institutt for kvinne- og kjønnsforskning om prostitusjon, og studentenes rapport *Prostitusjon i Norge - oppfatninger i fagmiljøene* har fått behørig omtale <http://wo.uio.no/as/WebObjects/avis.woa/wa/visArtikkel?id=39105&del=nikk>

Vi vil arbeide for å finne ordninger der også studentene på fagfordypningsretningen kan få mer fokus på sitt avsluttende arbeid. Programmet skal dessuten forbedre emneevalueringene, med færre skjemaer og flere samtaler med studentene. Men dette skal ikke jeg ta hånd om. Nå takker jeg for to spennende og utfordrende år som program- og undervisningsleder, og ønsker Hilde Bondevik lykke til i disse funksjonene! ♦

Selvet og det andre, er det så enkelt?

SKK og Seksjon for helsefag arrangerte i slutten av april et to dagers seminar med tittelen *Face to Face; Phenomenologies of Intercorporeality*.

Av GRO RUGSETH og WENCHE BJORBÆKMO, begge stipendiater ved Seksjon for helsefag, UiO.
gro.rugseth@medisin.uio.no og w.s.bjorbakmo@medisin.uio.no

Filosofene Sara Heinämaa og Lisa Käll ledet oss gjennom to inspirerende dager. Deltakerne arbeidet med prosjekter innen humanistisk helsefaglig forskning. Presentasjonsrunden viste engasjement innen et bredt spekter av forskningstematikk: barns erfaringer med bevegelse, omsorg for døende på hospice, overvekt som livserfaring og lesbiske kvinners erfaringer med å være foreldre. Alle prosjektene tok utgangspunkt i teoretiske perspektiver der subjektiv erfaring og intersubjektivitet sto sentralt. Forventningene var derfor store til den spennende seminar-tittelen.

Sara innledet seminarets første dag med spørsmålet: *Selvet og den andre, er det så enkelt?* Hun tok utgangspunkt i tekster av Merleau-Ponty, Rudolf Bernet og Anita Avramides. Dette er tekster som er dyptgripende og som fokuserer på grunnleggende filosofisk tematikk. Her utlegges det fenomenologiske grunnlaget for forståelse av relasjoner, deres struktur og natur. Hva kroppslig intersubjektivitet kan innebære ble problematisert

med spørsmål som: Hvem er den andre og hvem er *jeg* når jeg ser den andre? Hvordan kan vi beskrive forskjeller mellom ulike andre? Hvordan kan jeg forstå den andre? Hvordan ser jeg umiddelbart den andre som levende, som person og ikke som ting?

Lisa tok utgangspunkt i tekster av Maria Lugones, Minh-ha Trinh og Gail Weiss. Tekstene fokuserer på den andre slik den fremkommer gjennom kategorier som kjønn, rase, etnisitet og seksuell preferanse/orientering. I følge Lisa oppfatter mange at tekstene til Lugones og Trinh er utfordrende og krevende tekster å lese. Slik var det også for deltakerne på kurset. Disse forfatterne tar i bruk tekstlige virkemidler som gjør deres egen posisjon uklar og skiftende gjennom teksten. Spørsmålet om det er mulig å definere og gripe "den andre" kom derfor fram som et spørsmål det ble mye diskusjon om, ut fra de konkrete virkemidlene forfatteren her benyttet i tekstene. Gail Weiss' tekst argumenterer for en anvendelse av Simone de Beauvoirs bok *A Very Easy Death*, som grunnlag for en vending mot etikk og moral som kroppslig levde fenomener. Weiss innfører begrepet "bodily imperatives" og utfordrer den tradisjonelle kognitive og rasjonelle etikken som for eksempel Immanuel Kant representerer. Lugones oppfordrer til en "in between" posisjon eller en "grense posisjon" for å utfordre tanken om *hvem* og *hva* den andre er. Hun innfører begrepet *mestizaje* som viser til en flytende eller fluktuerende subjektposisjon i en mangfoldig og flertydig verden. Hun argumenterer for at rene kategorier innebærer fragmentering og splittelse av subjektet og den andre.

Begge seminardagene berørte filosofiske, politiske og kjønnete spørsmål som er aktuelle i alle sammenhenger der forskning inkluderer "den andre". Det er grunnleggende for forskningen å reflektere over at kategorisering og tatt-for-gitte kategorier innebærer utskillelse. Det å skille noe ut åpner for marginalisering, fremmedgjøring og undertrykking.

Spørsmål om hvordan, og på hvilken måte filosofiske begreper og problemstillinger kan anvendes og ha relevans i empirisk forskning ble stilt eksplisitt mot slutten av seminaret. Flere ønsket et nytt seminar der deltakernes empiri kan inngå sammen med teoretiske perspektiver. Seminarets omdreiningspunkt vil da kunne være om og hvordan filosofisk teori helt konkret får betydning for analyser av empirisk materiale. Dette er aktuelle og pågående utfordringer som det vil være nødvendig og spennende å tematisere. ♦

Poststrukturalisme i kryssild – andre runde

Som oppfølger til fjorårets samfunnsvitenskapelige utfordring av poststrukturalismen som et ledende forskningsparadigme, var det i vår humanistenes tur i SKKs seminarrekke *Poststrukturalisme i kryssild*. Tre forskere presenterte sine forhandlinger med den poststrukturalistiske metoden og supplerte og utfordret den med andre idéer og tenkere.

Av Sara E. S. Orning, vitenskapelig assistent IAKH, UiO/ doktorgradsstipendiat ved University of California, Santa Cruz
saraeso@hotmail.com

Genealogi og Arendts handlingsbegrep

Sara Heinämaa, lektor i filosofi ved Universitetet i Helsinki og professor II ved SKK, innledet vårens tre seminarer med å se på genealogi og handling i poststrukturalismen og fenomenologien. Genealogi er en av poststrukturalismens sentrale ideer, særlig slik Foucault og Butler brukte den til å angripe metafysiske, psykologiske og biologiske essenser for å vise at de var konstruerte, og ikke naturlige. Heinämaa påpekte hvordan den genealogiske prosessen er viktig som en type mottenkning mot slike essenser og la vekt på viktigheten av Foucaults idé om hvordan både mennesker og materielle ting konstrueres og konstitueres i kategorier som endrer seg gjennom historier. Derfor kan vi i dag aldri se noe akkurat slik menneskene så det den gangen, for vi har alltid vår tids ”briller” på.

I dette perspektivet er heller ikke subjektet noe som eksisterer ahistorisk eller uforanderlig. Dermed er det ikke uavhengig av, eller eksisterende forut for sine handlinger. Butler insisterer for eksempel på at det ikke finnes noe autonomt subjekt ”bak” handlingen, men at identitet derimot sementeres gjennom gjentatte handlinger.

Dette synet har ført til flere spørsmål om forholdet mellom subjekt, autonomi og handling. For å komplisere Butlers aktørteori introduserte Heinämaa Arendts handlingsbegrep. Arendt forutsetter at det finnes tre typer menneskelig aktivitet hvorav de to første, arbeid og produksjon, konsentrerer seg om mer eller mindre hverdagslige handlinger som må gjentas hele tiden, slik som å re sengen eller lage mat. Kun den tredje typen, som Arendt rett og slett kaller ”handling”, omfatter handlingene der målet befinner seg i handlingen, og ikke i resultatet. I arbeid og produksjon er mennesket del av en art og en gruppe, mens i handling blir det enestående og unikt og vil konstitueres i selve handlingen. Slik mente Heinämaa at vi kunne unngå det poststrukturalistiske problemet om at subjektet skapes enten forut for, eller i selve handlingen, siden vi i stedet får en mer kompleks forståelse av subjektets posisjon og konstitusjon i forskjellige typer handlinger.

Affekt på film

Deretter fulgte Anu Koivunen, professor i Media Cultures ved Universitetet i Tampere og førsteamanuensis ved Filmvetenskapliga Institutionen i Stockholm, som tok for seg hvilken plass affekt og følelser har i filmvitenskapen. Dette har vært et vanskelig tema for filmvitenskapen, hevdet hun, ettersom filmvitenskap som felt sprang ut av litteraturvitenskapen, som helst ville rense vekk alt utenom selve teksten. Dermed ble seerens opplevelse ignorert. Cinepsykoanalyse kom som en reaksjon på dette og innledet det hun kalte ”the affective turn” på 1990-tallet, altså studiet av en mer kroppsliggjort (”embodied”) erfaring av film. I den cinepsykoanalytiske metoden ble det poststrukturalistiske subjektet brakt inn. Dette subjektet var, som beskrevet ovenfor, ingen uforanderlig essens eller et fullstendig vesen, men snarere et fragmentert, ustadig subjekt som kun midlertidig kunne forankres. Dermed kunne filmforskeren åpne opp for et subjekt som sto i et følelsesmessig mye mer kompleks forhold til filmen og opplevelsen av denne.

Det var dog ikke alle som var enige i et slikt skifte innenfor filmstudier. En kognitiv og analytisk estetikkretning fikk vind

i seilene fra midten av 1990-tallet. Denne retningen var sterkt mannsdominert, og kuppet den affektorienterte filmforskningen ved å tilby ”rasjonell tenkning”. De spurte: Føler vi virkelig det vi føler? Er film egentlig så viktig?

Som alternativer til denne kropps- og følelsesoverkjørende retningen foreslo Koivunen fenomenologi og kritisk teori. Hun hevdet at disse kunne hjelpe til med å få tilbake vår kroppsliggjorte erfaring som ”cinematisk subjekt”. Koivunen så frem mot en filmteori som kunne omarbeide det cinepsykoanalytiske identitetsbildet og forbinde både den narrative og den følelsesmessige opplevelsen av filmen for tilskueren, så vel som filmforskeren.

Frihet og kroppsliggjort teori

Siste bidrag til seminarserien var et samarbeid med SKKs parallelle seminarserie *Feministisk filosofisk forum*. Her kom Elizabeth Grosz, professor i kjønnsforskning ved Rutgers University og professor II ved SKKs søsterinstitusjon i Bergen, SKOK, for å snakke om den franske filosofen Henry Bergsons frihetskonsept og hva slags betydning og nytte dette kunne ha for feminismen.

Bergsons tanker om frihet står i en filosofisk tradisjon fra Darwin og Nietzsche ikke i den Hegelianske tradisjonen. Dette betyr at frihet ikke er noe man oppnår gjennom arbeid (slik Marx ville ha det til), noe andre kan ta fra meg, eller knyttet til begrensninger. Frihet er derimot noe positivt, ja selve forutsetningen for å kunne handle.

I likhet med Arendt setter Bergson opp forskjellige typer handling, både rutinemessige handlinger og handlinger der et mer bevisst valg ligger bak. I følge Grosz er det i de sistnevnte at subjektet konstitueres i handlingen. Heller ikke her er subjektet en biologisk, uforanderlig essens før vi foretar et valg til å handle, men skapes derimot kontinuerlig av de valgene vi tar. Vi er aldri den samme før og etter vi har foretatt et valg. Den samme valgsituasjonen vil derfor heller aldri være tilgjengelig for oss igjen (i motsetning til determinismens syn). Enhver handling endrer både vår fortid – den skrives om i lys av en ny handling – og vår fremtid, og slik er friheten til å handle knyttet til det kroppsliggjorte subjektet. Ifølge Bergson er det handlingene som er frie, ikke subjektene. Vår frihet ligger derfor i vår neste handling.

Dette har betydning for feminismen i kraft av å fokusere på muligheten for autonomi for kvinner, altså sjansen til å skape nye ting, og ikke bare retten til å utvide og delta i allerede eksisterende alternativer. Grosz hevdet at handling er en kroppslig, ikke mental, egenskap. Vi forandrer og skaper både oss selv og

mulighetene våre gjennom vår neste handling, og der i ligger friheten og uforutsigbarheten.

To røde tråder: Kropp og handling

Den første av to røde tråder som gikk gjennom alle vårens tre seminarer var poststrukturalismens ambivalente og til tider anstrengte forhold til kroppen og kroppsliggjort (”embodied”) erfaring og kunnskap. Kroppen fremstilles i det meste av poststrukturalismen som fragmentert, ustadig, og aldri fullstendig. Det var et viktig prosjekt å bli kvitt bildet av kroppen som biologisk og metafysisk essens, men har dette gått på bekostning av evnen (og viljen) til å ta i betraktning følelsene våre og erfaringene og de konkrete opplevelsene av oss selv, våre handlinger og verden utenfor? Det var flere tanker blant foredragsholderne som tydet på det.

Den andre røde tråden viste seg å være spørsmålet om handling og især dens forhold til subjektet, kroppen og identitetsformasjon, samt dens frihetspotensial. For meg, som lenge har vært opptatt av kroppens plass i teorier om subjektet, var alle disse tre tilnærmingene et mangfoldighetshorn av alternativer, for ikke å si tillegg, utdypninger, samspill og utfordringer til poststrukturalismen. Ingen av de tre forkastet poststrukturalismens bidrag, men omarbeidet det derimot til et rikere resultat. Jeg opplevde at både Heinämaa, Koivunen og Grosz lette etter, og tildels fant, andre måter å snakke om et mer forankret syn på det kroppslige subjektet enn hva det rene poststrukturalistiske perspektivet tilbyr. Måter som utvilsomt kan bidra mye til hvordan vi ser både forskningen vi holder på med og verden slik vi opplever den. ♦

Kjønn og nasjonalisme

Hvordan ser grensesnittene mellom kjønn og nasjonalisme ut i et Europa som preges av integrering i EU samtidig med sterke nasjonale strømninger? Hva er kjønnsdiskursens rolle i nasjonalistiske partiers retorikk i Øst-Europa? Hvordan blandes kjønn, religion og nasjon i nasjonsbyggingsdiskurser? Dette var noen av spørsmålene som innledere fra Storbritannia, Polen, Serbia og Norge tematiserte på SKKs symposium *Gendered Discourses and National Identities in a Changing Europe* 7. og 8. juni 2007.

Av Stine Helena Svendsen, tidligere masterstudent, SKK
stinehelena@gmail.no

Nasjonalismens symbolikk

Foto: Beret Bråten

Barbara Einhorn (bildet) fra University of Sussex åpnet seminaret med å snakke om det nye europeiske medborgerskapets møte med "smale nasjonalismer" i Øst-Europa i senere år. Hun argumenterte for at EUs politikk på likestillingsområdet ikke står spesielt sterkt i flere østeuropeiske land på grunn av manglende oppfølging, men også fordi de blir bekjempet av nasjonalistiske strøm-

ninger. Nasjonen blir her forstått som et forestilt fellesskap som symbolsk sett er en "utvidet familie". Dette bringer med seg både svært sterke kjønnsstereotyper som ingredienser i det nasjonale tankegodset, men også en situasjon der nasjonen defineres i motsetning til minoriteter innenfor nasjonen, enten disse er homoseksuelle, jøder eller Roma. Denne formen for smal nasjonalisme inngår i en symbolsk struktur som er både hvit, heteroseksuell og maskulin, argumenterte Einhorn.

Tatjana Felberg Radanovic fra UiO fulgte opp temaet om kjønn i nasjonssymbolikk gjennom en analyse av voldtektsmetaforer i en serbisk avis som ble brukt for å belyse Serbias relasjon til verden for øvrig i forhold til løsrivelsen av Kosovo. Her med Serbia som voldtektsoffer, ikke Kosovo som det ville vært nærliggende å anta ut fra bildet i vesteuropeiske medier. Hennes bidrag førte til diskusjon rundt hvordan flere nasjonalistiske diskurser ser ut til å konstituere nasjonen som en kvinne hvis ære og renhet er truet på grunn av en utenforliggende trussel. Spørsmålet om nasjonens symbolske renhet ble også tematisert gjennom vesteuropeiske nasjonalismers møte med et Europa preget av migrasjon. Den britiske sosiologen Bridget Byrne, University of Manchester, presenterte et materiale der britiske middelklassekvinner ytret sin bekymring for at velferdsstaten skulle bukke under i møte med innvandringen. Deres forståelse av det engelske var klassebestemt til

øvre middelklasse og overklasse, og lokalisert på den engelske landsbygda, langt unna de multikulturelle byene.

Kjønn i nasjonsretorikk

Agnieszka Graff (bildet) fra Universitetet i Warszawa snakket under tittelen *German Transsexuals and the Virgin Mary:*

Foto: Beret Bråten

Notes on Gendered Nationalism in Contemporary Poland om hvordan abort, homoseksualitet og kjernefamilien står i sentrum for den politiske retorikken i det polske nasjonalistpartiet, The League of Polish Families (LPF). Graff beskriver hvordan partiet, som kanskje er mest kjent for sin "Normality parade", en festival som oppsto som motsvar til

Warsaw Gay Pride, har morskap, fedreland, flagg og foster som kjerneelementer i sin retoriske strategi. Fosteret symboliserer nasjonens framtid, men nasjonen som mor er også en viktig ingrediens i det retoriske ramme-verket. Begge metaforer konstituerer en svak nasjon som må beskyttes fra krefter utenfra, en tankegang som også kom fram i Felbergs analyse. LPF konstituerer seg selv som brorskapet som skal beskytte nasjonen mot truslene innenfra og utenfra, hevdet Graff. Tittelens referanse til tyske transseksuelle var hentet fra hennes empiri, der LPFs leder snakket om hvordan tyske transseksuelle ble hentet inn under sosialismen for å lære polske barn at kjønn ikke fantes, og at perversjonens dager var talte i Polen. I lys av denne politiske situasjonen argumenterte Graff for at Polen ikke burde anses som et postsovjetisk land "på vei mot demokrati", men derimot som et land i en postkolonial tilstand der nasjonalistiske strømninger forstås bedre i lys av postkolonial feministisk teori.

Katolisismens kjønnede metaforer ble tematisert i tilknytning til italiensk nasjonalisme av Elisabeth Børresen, UiO. Hun

påpekte hvordan overvekten av maskuline skikkelser, i Herren, Jesus og den katolske presten, koblet til familie og kjærlighet som forståelsesramme, produserer en påtagelig homoerotisk symbolikk som den katolske kirken stadig arbeider med å ukroppsliggjøre. Børresen hevdet at homoseksualitet i sin moderne form dermed framstår som en ekstra stor trussel mot katolske stater og katolisismen selv, fordi kjærlighetsmetaforer kan bli forstått i en homoseksuell forståelsesramme.

Hvem tilhører nasjonen?

Ida Blom, UiB, beskrev nasjonalisme i norsk kontekst gjennom de historiske grenseoppgangene i det norske nasjonalistiske prosjektet slik de framsto i krav til statsborgerskap og lovverk. Nasjonalismens historie i Europa ble også belyst av Torill Steinfeldts beskrivelse av hvordan nasjonalismebegrepet ble forhandlet i de første forekomstene av ordet i europeiske litteratur. Anne Britt Flemmens fra Universitetet i Tromsø, samtidige materiale om norsk-russiske ekteskap slik de beskrives i nordnorske medier, indikerer en diskursiv konstruksjon av "norske" ekteskap kjennetegnet av at ekteskapet er inngått på grunn av kjærlighet, likeverd mellom partnerne, og legitimitet. Norsk-russiske par må forhandle disse kravene i sine daglige liv fordi forestillinger om norske menn og russiske kvinner tidvis gjør det ufordrende å oppfylle disse kriteriene. På den andre siden konstitueres det "norske" ekteskapet som likestilt per definisjon i dette diskursive rammeverk, noe som er en utfordring for feminismen i Norge.

Et gjennomgående spørsmål på symposiet var hvem som tilhører nasjonen, og hvem som "bare er her". Etniske, seksuelle og religiøse minoriteter er de fremste eksemplene på de som lever innenfor grensene uten å inngå i nasjonsforestillingen i mange europeiske land, men Randi Gressgård, Universitetet i Stavanger, foreslo i sitt innlegg å utvide dette. Har arbeiderklassekvinner en andel i den britiske nasjonen, eller bare er de her, spurte hun med referanse til Beverly Skeggs, Goldsmith College, UK. Å forrykke den utvidete borgerlige familien som grunnlag for forestillingen om nasjonen gjør derimot statsfellesskapet til en åpnere symbolsk konstruksjon.

Spørsmålene som ble diskutert på dette symposiet inngår også i flere forskningsprosjekter ved SKK, først og fremst *FEMCIT: Gendered Citizenship in Multicultural Europe: the Impact of Contemporary Women's Movements*. ♦

Stipendutlysning: Solvejg Eriksens legat og gave fra Aslaug Moksnes

Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening (NFF) har mottatt en arv fra Solvejg Eriksen og en gave fra Aslaug Moksnes som de ønsker å dele ut som fem stipender. Stipendene skal støtte utarbeidelsen av en bok eller annen faglitterær publikasjon.

1. Solvejg Eriksens legat: To stipender à kr 40 000 til forfattere over 40 år.
2. Aslaug Moksnes' gave: Tre stipender à kr 40 000 til forfulgte forfattere som ikke har hatt mulighet til å ytre seg.

For alle fem stipendene må det skrives om følgende tema:

- Om kvinners kamp for likestilling i Norge eller internasjonalt.
- Kvinners historie generelt.

Det vil ikke bli laget fortrykte søknadsskjemaer, søkeren står derfor fritt til å utforme sin søknad. Søknaden skal imidlertid inneholde:

- Søkerens navn, adresse, telefon, e-post, personnummer, bankkonto og skattekommune.
- Bakgrunn (utdannelse, eventuell tidligere faglitterær eller annen litterær produksjon).
- Eventuell faglig referanse (navn, telefonnummer, e-postadresse).
- Eventuelt om søkeren har kontaktet forlag eller lignende i forbindelse med skriveprosjektet
- Prosjektbeskrivelse (ca. 2 sider) som foruten beskrivelse av prosjektet skal inneholde hva slags form og omfang verket er tenkt utgitt i, målgruppe, behovet for verket og tidsplan.
- Begrunnelse for hvorfor prosjektet bør få støtte.

Søknaden bør ikke overskride 4 sider totalt (eventuelle vedlegg kommer i tillegg). Søknadsfrist er 1. september 2007. Søknaden skal sendes rekommandert.

Mer informasjon om stipendene kan fås ved henvendelse til Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening, Uranienborgvn. 2, 0258 Oslo, Norge, tel. +47 22 12 11 40, e-post: marit.ausland@nffo.no.

Femm-nettverket: Fleirkulturell feminisme i framgang

Seminarrekka for vårsemesteret reflekterte ambisjonen om å gjera FEMM-nettverket til eit nasjonalt nettverk, utvida samarbeidsrelasjonane og etablera internasjonale kontaktar. Med besøk frå Københavns Universitet, Oxford Brookes University, nasjonalt forskartreff og samarbeid med Minoriteter i Fokus i Akademia (MiFA) har nettverket vore med på å føra diskusjonar i skjeringsfeltet mellom feminisme og multikulturalisme eit steg vidare.

Av HELGA EGGEBO, koordinator for FEMM-nettverket
helga.eggebo@skk.uio.no

Kjønn, klasse og rase

Vårsemesteret 2007 starta med eit seminar med Floya Anthias, professor ved Oxford Brookes University. FEMM-nettverket hadde invitert Anthias til å snakka om *Gender, race and class as hierarchies of social location: frameworks of analysis*. Er interseksjonalitetsomgrepet ein fruktbar reiskap for å analysere sosiale hierarki? spør Anthias. Interseksjonalitet er eit konsept som søkjer å ta høgde for ei integrert forståing av forskjellige ulikskapsdimensjonar. Det er blitt politisk korrekt å nemna at kjønn, klasse og rase spelar ei rolle, men mange teoretikarar let det bli med det. Anthias argumenterte for at sosial ulikskap må analyserast som prosessar i tid, i staden for å konstruera fleire og fleire kategoriar. Klasse bør skjønast som eit relasjonelt omgrep, og ikkje reduserast til individuelle eigenskapar og uttrykk.

Mangfald i undervisninga

I samarbeid med MiFA arrangerte FEMM-nettverket eit seminar om korleis og i kor stor grad det fleirkulturelle er tema i undervisninga ved Universitetet i Oslo. Eit panel med Hedvig Lie Nygaard (MiFA), Irene Iversen (ILOS), Jana Sverdljuk (SKK/NIKK), Torunn Arntsen Sørheim (NAKMI), Ida Hjelde (CULCOM), Ingeborg Kongslie (ILN) og Sharam Alghasi (CULCOM) var inviterte for å presentere erfaringar med, og utfordringar knytt til, mangfald i undervisninga. Mellom dei som møtte fram på seminaret var både interne fagpersonar ved UiO og eksterne personar tilknytt kommunar og andre utdanningsinstitusjonar. På seminaret kom det fram at kritikk av eurosentrisme, arbeidet med å inkludera fleirkulturelle perspektiv i undervisninga og rekruttera minoritetspersonar til undervisning og studiar ikkje er tilstrekkeleg institusjonalisert ved universitetet. Dette arbeidet blir drive av engasjerte enkeltpersonar ved ulike einingar.

Rettar og diskrimineringsvern

Stine Jørgensen frå Det Juridiske Fakultet, Københavns Universitet presenterte doktoravhandlinga *Etniske minori-*

tetskvinders sociale rettigheder. Arbejdsmarked, seksualitet og uddannelse. Maryam Iqbal Tahir frå Juridisk retts hjelp for kvinner (JURK) kommenterte innlegget. Jørgensen argumenterte for eit sosialt og kontekstuel diskrimineringsomgrep. Staten har plikt til å tryggja kvinner mot diskriminering, og har i følge Kvinnekonvensjonen plikt til å arbeida for å avskaffa kjønnsstereotypiar. Som døme trekte Jørgensen fram nokre saker frå den norske Likestillingsnemnda og tilsvarande institusjon i Danmark. Det er ikkje uproblematisk at kommunar legg til rette for eigne opningstider for kvinner i symjehallen, når dette baserer seg på kjønnsstereotypiar som tilseier at kvinner skal dekkja seg til overfor menn, meinte Jørgensen. Tahir understreka at integrering krev tilrettelegging for deltaking, og at eigne opningstider i symjehallar kan vera eit viktig tiltak i den samanhengen.

Nasjonalt nettverkstreff

19. og 20. april var om lag 20 forskarar frå heile landet samla til nasjonalt nettverkstreff for å presentera og diskutera eigne forskingsprosjekt med utgangspunkt i felles problemstillingar og litteratur. Christine M. Jacobsen (UiB) innleia til temaet *Kva er tilhøvet mellom antirasisme og multikulturalisme?* Medan Kjersti Fjærtøft (UiTø) snakka om *Rettinger: muligheter og begrensninger*. Det er viktig at dei teoretiske diskusjonane om feminisme, antirasisme og multikulturalisme er forankra i dei konkrete forskingsprosjekta knytt til FEMM-nettverket. Nettverkstreffet var ein nyttig og inspirerande møtestad som vonleg kan tilføra forskingsprosjekta nye perspektiv.

Framtida for FEMM?

FEMM-nettverket har midlar frå NFR til å driva verksemda ut året. Helga Eggebo er tilsett som koordinator for nettverket i 2007. Nettverksaktivitetane, i den noverande forma, vil bli avslutta med ein internasjonal konferanse 10. og 11. januar 2008: *Power and Resistance – What is the Impact of Gender concerning Relations between Minorities and Majorities?* (les meir om konferansen i seminarprogrammet). Me vonar at det arbeidet som blir gjort i løpet av 2007 vil danne eit grunnlag for nye forskingssamarbeid, diskusjonar og møtestader på tvers av forskingsinstitusjonar og landsdelar. ♦

Hva foregår av kvinne- og kjønnsforskning på instituttene ved UiO?

I de tre siste utgavene av *Bulletine* har vi stilt forskjellige institutter ved UiO spørsmål om hva som foregår av kk-forskning. Denne gangen har vi spurt professor Karin Widerberg, Institutt for sosiologi, professor Hege Skeie, Institutt for statsvitenskap og førsteamanuensis Tone Bratteteig, Institutt for informatikk.

1. Hvordan er interessen for kk-perspektivet blant studenter og kollegaer på ditt institutt?
2. Hvilke spørsmål er man opptatt av?
3. Hvilke temaer tas opp i oppgavene/avhandlingene?

SOSIOLOGI

Hvordan står det nå til med likestilling og kjønnsperspektiver på sosiologi i Oslo? Er det et slikt foregangsfag som man kanskje kan forvente? Vi har sett på hvem de ansatte er, hva de arbeider med, hvilke kurs som blir gitt, pensum og masteroppgave- og avhandlingstemaer på sosiologiavdelingen av Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi. Her er det mye å være glad for, men også mye å ta tak i!

Når Karin Widerberg fikk stilling som professor ved instituttet i 1992, var hun den første kvinnelige professoren der. Hun var – så vidt vi har lyktes med å finne ut - faktisk også den første kvinnen som fikk et generelt (uspesifisert) professorat i sosiologi i Norge (Kari Wærness' professorat var tematisk spesifisert). Heldigvis er bildet et annet i dag.

Tilnærmet likestilt fordeling på professornivå

Av instituttets 17 ansatte sosiologiprofessorer er åtte kvinner. Kanskje er man her best i verden? Vi kjenner i hvert fall ikke til noe annet sosiologi-institutt – av noenlunde størrelse - som har en slik tilnærmet likestilt fordeling på dette stillingsnivået. Og disse åtte "damene" er langt fra en ensartet gruppe. Med ulike faglige profiler, tematiske interesser og politiske og personlige variasjoner, representerer de et mangfold av ulike måter å være sosiolog og kvinne i academia på. Her skulle det finnes forbilder for noen og enhver, både for de kvinnelige og de mannlige studentene, og lite rom for typifisering av nettopp kvinnelige professorer, være seg av studenter eller kollegaer. Men, og det bør understrekes, alle de kvinnelige professorene er opptatt av kjønn i forskningen sin, om enn i forskjellig grad, men de færreste kaller seg feminister, kvinne- eller kjønnsforskere.

På de andre stillingsnivåene er også kjønnsfordelingen merkbart likestilt, unntatt for professor II, hvor kun to av syv er kvinner. Her er to forskere der begge er kvinner, av amanuensis og lektorene er halvdelen kvinner (det er dog kun snakk om fire stillinger) mens den eneste lektor II er en mann. To av

tre postdoc er kvinner og syv av 16 stipendiater er kvinner (utregningen baserer seg på opplysninger hentet fra instituttets hjemmeside våren 2007). Anstrenger man seg bare med å få noen flere kvinnelige professor II fremover, ser det faktisk ganske så bra ut på ansettelsesnivået. Men hvordan står det da til med kjønnsperspektivet i undervisningen og forskningen? Er det like fremtredende?

Flere emner tematiserer kjønn

Instituttet presenterer 39 sosiologiemner på hjemmesidene. Av disse er det fire emner som i emnets tittel uttrykker et fokus på "kjønn" eller "likestilling". Hvis man går videre inn og ser på beskrivelsene av emnene kommer det imidlertid frem at det er hele 14 emner som oppgir at de tematiserer kjønn.

Et blikk på pensum viser at kjønn også tas opp i emner som ikke erklærer et kjønnsfokus i presentasjonen av seg selv. Dette gjelder for eksempel de obligatoriske kursene i moderne sosiologisk teori, på både bachelor- og masternivå. Men det er ikke mye stoff det er snakk om.

SOS 2001 *Moderne sosiologisk teori* på bachelornivå, tar opp kjønn gjennom et pensumbidrag av den sosiologiske feministen Dorothy E. Smith. Dette er det eneste pensumbidraget i emnet som tematiserer kjønn eksplisitt. Bortsett fra Dorothy E. Smith er det bare ett annet kvinnenavn å finne på hele pensumlisten.

Det tilsvarende kurset på masternivå, SOS 4001 *Sosiologisk teori*, har tre bidrag av kvinner, på en pensumliste med i alt 30 titler. Det er verdt å merke seg at disse tre bidragene alle hører inn under den samme bolken, "*Studiet av erfaringer. Poststrukturalistisk, postkolonial og feministisk kritikk*".

På bakgrunn av dette er det betimelig å spørre seg; i hvilken grad kan vi si at kjønnsperspektiver har blitt en naturlig og integrert del av moderne sosiologisk teori?

Kanskje blir bildet mer positivt om vi ser på de ansattes egen forskning?

Ansattes faglige interesser

Hvis man ser på de ansattes presentasjoner av seg selv på instituttets hjemmeside, er det én mann og ti kvinner som har satt opp kjønn blant sine faglige interesseområder. Det er imidlertid flere enn dette som har et fokus på kjønn i sine publikasjoner og i sin undervisning, får man anta. Et interessant spørsmål er naturligvis hva som skal til for at man skal definere kjønn som sitt interesseområde. En optimistisk fortolkning skulle kunne være at kjønnsperspektivet faktisk er integrert i ens forskning og ikke betraktes som et område i seg selv. I det perspektivet er kanskje majoriteten av instituttets sosiologiansatte kjønnsforskere. En mer pessimistisk fortolkning er at man som sosiolog må ha med kjønn, i hvert fall som variabel, men at et kjønnsperspektiv på det man driver med er like fremmed nå som tidligere. Vi tror begge disse kategoriene er godt representert på sosiologi, noe en mer uttømmende undersøkelse enn vi her har hatt anledning til å gjøre kunne ha belyst.

Men hvordan ser studentenes og stipendiatenes faglige kjønnsinteresser ut? Tema og sammendrag fra masteroppgaver og PhD-avhandlinger kan her gi oss et visst hint.

Masteroppgaver

I 2006 leverte 90 studenter (32 menn og 58 kvinner) master- eller hovedoppgave i sosiologi ved instituttet.

I 28, dvs ca 1/3, av de innleverte oppgavene fremgår det av tittel og/eller sammendrag at oppgavene fokuserer på kjønn. Dette kommer til uttrykk på ulike måter i de forskjellige oppgavene, for eksempel gjennom et tematisk og empirisk fokus på ulike grupper av kvinner/menn, gjennom analyser av kjønnets betydning og anvendelse av feministisk teori. Studenter som har skrevet "kjønnsoppgaver" har anvendt både kvalitative og kvantitative metoder, og behandler et bredt spekter av temaer. Det er i all hovedsak kvinner som står bak disse oppgavene, kun fire av de 28 er skrevet av menn.

Det bør fremholdes at det selvsagt også er mulig at enda flere oppgaver fokuserer på kjønn, uten at det fremgår av sammendraget.

PhD-avhandlinger

I 2006 leverte syv PhD stipendiater avhandlinger i sosiologi. Fem av disse var kvinner. For hele perioden 2000 tom 2006 er det levert 48 avhandlinger, hele 25 av disse står kvinner bak. Hvilken rolle kjønn som tema eller perspektiv har hatt i disse avhandlingene kan vi dessverre ikke si noe om, da sammendrag

ikke finnes tilgjengelig på nett og de heller ikke legger ute i DUO, som masteroppgavene gjør.

Ny pensumkamp

Det er grunn til både begeistring og bekymring når det gjelder likestilling og kjønnsperspektiver blant ansatte og studenter på sosiologi. Den forholdsvis jevne kjønnsfordelingen på stillingsnivå er verdt både skryt og oppmerksomhet. At det er så få mannlige studenter som skriver masteroppgaver med et tydelig kjønnsperspektiv, burde dog problematiseres. Likeså at det ser ut til å være menn som rekrutteres til professor II stillinger. Aller viktigst er allikevel fraværet av både kjønnsperspektiver og kvinnelige forfattere på pensumlistene i de obligatoriske teorikursene på bachelor- og masternivå. Særlig i dag når det finnes et så rikt tilbud i begge tilfeller. Tiden synes moden for en ny "pensumkamp". Og da er vi denne gang godt rustet! ♦

karin.widerberg@sosiologi.uio.no
ida.hjelde@sosiologi.uio.no

STATSVITENSKAP

1. Det er mulig å ta en bachelorgrad i statsvitenskap som integrerer kjønn og samfunnssemner, med tre ulike valgmuligheter i henholdsvis 3, 4. og 6. semester. Undervisningen her foregår da i regi av Senter for kvinne- og kjønnsforskning, Institutt for sosialantropologi og Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi. Det siste emnet *Likestilling i samfunnsvitenskapelig perspektiv*, har delt undervisningsinnsats fra sosiologi, statsvitenskap og økonomi. Men interessen fra studenter i statsvitenskap er på ingen måte overveldende. Høsten 2006 var det f.eks. bare to av studentene på statsvitenskap som tok eksamen i kurset *Innføring i tverrfaglige kvinne- og kjønnsforskingsstudier* ved SKK og bare en statsvitenskapsstudent fulgte emnet *Likestilling i samfunnsvitenskapelig perspektiv* ved Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi våren 2006.

På masternivået tilbys det ett kurs som er direkte innrettet mot formidling av kjønnsperspektiver: *Feminisme og likestillingspolitikk*. Dette kurset tilbys med ett eller to års mellomrom, sist var våren 2007. Det blir fulgt av mellom 6-8, evt. 12-14, studenter pr. gang, så interessen kan heller ikke her sies å være overveldende. På andre masterkurs kan pensum som integrerer kjønnsperspektiver være inkludert, men det står sjeldent sentralt.

2 og 3. Makt- og demokratiutredningen representerer nok, til dags dato, det viktigste forsøket i statsvitenskapelig regi

på å frembringe ny forskning om kjønn og makt. Her var kjønnsperspektiver sentrale i en serie prosjekter, som dels også konsentrerte seg om kjønnsmaktfaglige problemstillinger. Blant sentrale publikasjoner fra makt- og demokratiutredningen kan jeg nevne antologien *Kjønnsrettferdighet*, redigert av Cathrine Holst, *Den usynlige hånd: Kjønn og makt i moderne arbeidsliv*, redigert av Anne Lise Ellingsæter og Jorunn Solheim, og *Menn i mellom – Mansdominans og likestillingspolitikk* av Hege Skjeie og Mari Teigen. En omfattende oversikt over forskning med kjønnsmaktperspektiv er ellers utarbeidet av KILDEN som laget et eget nettsted med formidling fra maktutredningen: se <http://kjonn.maktutredningen.no/>

I dag er det forskning i skjæringspunktene mellom religion, multikulturalisme og likestilling som vel står mest sentralt. Det er også innenfor slike temaområder det først og fremst skrives masteroppgaver. Institutt for statsvitenskap har nettopp fått midler fra IMER-programmet i Norges forskningsråd til et treårig prosjekt om likestilling, mangfold og religiøs pluralisme: *Offentlig politikk og feministiske intervensjoner*. Her samarbeider vi med SKK og EU-prosjektet FEMCIT gjennom prosjektpartnerne Beatrice Halsaa og Cecilie Thun og Institutt for samfunnsforskning (ISF) ved Anja Bredal.

Samarbeidet både med ISF og Offentlig rett ved Avdeling for kvinneverett, UiO er også omfattende, først og fremst gjennom paraplyprosjektet *DEMROK - Demokrati, religionsfrihet og kvinners menneskerettigheter*. Denne paraplyen har sin egen hjemmeside hos KILDEN, det går an å lese mer om deltakere og prosjekter via lenken <http://kilden.forskningsradet.no/c38386/artikkel/vis.html?tid=38497>. Viktig er også samarbeidet i nettverket *FEMM – Feminisme og multikulturalisme*, som drives fra SKK. Tre stipendiater er for tiden tilknyttet doktorgradsprogrammet ved statsvitenskap på slike temaområder: Stina Hansteen Solhøy, som er universitetsstipendiat med prosjekt om *Religiøs diskrimineringsrett – en nordisk modell*, Beret Bråten, som er universitetsstipendiat ved SKK, med prosjekt om *Flerkulturelt medborgerskap – et spørsmål om representativitet*, og Cecilie Thun, som har prosjekt om *Medborgerskap i et flerkulturelt samfunn: Kvinneorganisering, religionsutøvelse i hverdagslivet, og praksiser på tvers av etnisitet og religion*. ♦

hege.skjeie@stv.uio.no

INFORMATIKK

1. Interessen for kvinne- og kjønnsforskningsperspektiv er tilstede på IFI. IFI har i noen år gitt et valgfritt emne: *Design og kjønn* (INF3/4250), som har vært ganske godt mottatt, med

opp mot 30 studenter. Blant ansatte på IFI er interessen for kvinne- og kjønnsperspektiv først og fremst knyttet til det faktum at antallet kvinnelige IT-studenter og informatikk-professorer er lavt. IFI er opptatt av å endre dette og har gjort undersøkelser og iverksatt tiltak for å øke kvinneandelen av studenter og ansatte. Vi er to vitenskapelig ansatte som er interessert i kvinne- og kjønnsforskning innenfor informatikk, og som har vært det siden vi selv var studenter.

2. De siste årene har vi vært opptatt av å analysere hvordan kjønn er innbakt i IT-systemer og “digitale dingser”. Vi har tidligere utviklet noen metoder og begreper for å analysere teknologi i seg selv og sett i en større brukssammenheng, der kjønn er et analytisk perspektiv. Både studenter og forskere har studert en rekke IT-systemer innen forskjellige bruksområder innenfor helse, offentlig forvaltning, uland, mobile tjenester osv. der kjønn er en faktor både når det gjelder designmetoder og når det gjelder systemene og “dingsene”.

Det finnes en rekke feministiske forskere som har gitt oss gode begreper og kritiske perspektiver på teknologi, og som blir lest av teknologer som meg og min forskningsgruppe. På IFI har vi en lang historie med kritiske teknologistudier, og har hatt nytte av samfunnsfaglige og vitenskapskritiske teknologidiskusjoner. Vi forsker på hvordan vi kan bruke vår kritiske forståelse til å designe bedre teknologi.

Min kollega Christina Mörtberg, som tidligere hadde en 20%-stilling ved SKK, er for tiden med i to skandinaviske forskningsprosjekter med kjønnsperspektiv: *From Government to Government; Gender, skills, learning and technology* i samarbeid med Blekinge Tekniske Universitet, og *Gender Oriented Design Studies of Innovative IT-use* i samarbeid med Umeå Universitet. Hun har tidligere ledet et prosjekt om kjønn og mobile tjenester i samarbeid med Telenor.

3. Akkurat nå vet jeg ikke om noen masteroppgaver som har kjønnsperspektiv, men jeg vet at vi har hatt noen oppgaver der kjønn har vært diskutert. Hos IFI-studenter og forskere er kjønn stort sett bare ett av flere perspektiver når vi jobber med å forstå og designe teknologi. Med teknologi som utgangspunkt kan man f.eks. diskutere kjønn og makt (hvilke verdenssyn og visjoner finner vi i teknologien?), og kjønn og identitet (hvordan brukes teknologi i iscenesettelse av kjønn eller i forming av kjønnsidentitet?). ♦

tone@ifi.uio.no

Velkommen til Jorunn Økland!

Jorunn Økland startet som førsteamanuensis ved SKK 1. august, og dermed er Senterets tredje faste vitenskapelige ansatte på plass. Jorunn Økland har doktorgrad i teologi fra UiO, men de syv siste årene har hun arbeidet som Senior lecturer ved University of Sheffield, Department of Biblical Studies, et ledende forskningscenter for kritisk

tilnærming til bibel- og kulturstudier. I denne perioden har hun opparbeidet seg et bredt internasjonalt nettverk og kan vise til store og viktige verv innen fagområdet. Hun er blant annet medredaktør for den 20-binds encyklopedien *The Bible and Women: An Encyclopedia of Exegesis and Cultural History*.

Med Jorunn Økland vil SKKs humanistiske forskningsprofil få et sterkt løft. Jorunn vil bli del av Senterets forskningsgruppe i humanistisk kjønnsforskning og ønsker her å bygge opp et fagmiljø omkring kjønn og kanoniske tekster. Kjønnskritiske og kjønnssteoretiske perspektiver på den jødiske og kristne kanon vil stå sentralt:

- kjønnskritiske interaksjoner med disse tekstene
- feministisk resepsjonshistorie av den jødiske/kristne kanon, ut fra et kulturhistorisk, litteraturvitenskapelig, filosofisk, filologisk/lingvistisk eller bibelfaglig perspektiv.

Jorunn vil også få emneansvar for undervisningen på KFL 1020 *Kjønn og vitenskap: Teorier om kjønn* og KFL2010 *Feministisk vitenskapsteori*.

Jorunn Økland vil holde sin tiltredelsesforelesning med tittelen *Tekstuell reproduksjon som merverdi: Paulus om det å tilfredsstille Kristus og ektefellen, i lys av Simone de Beauvoir* 6. desember kl. 1415 i Rådssalen, Administrasjonsbygget, Blindern. Den vil være åpen for alle – se seminarprogrammet.

Bulletines lesere kan ellers glede seg til en mer fyldig presentasjon av Jorunn Øklands forskningsprosjekter ved SKK i neste nummer.

Flere nye ansikter ved SKK

I forbindelse med Jorunn Øklands tiltredelse ble det tildelt en startpakkestipendiat tilknyttet hennes stilling. Den ble utlyst i vår, og stipendiat **Hedda Høgåsen-Hallesby** startet ved SKK 1. august. Hun har en mastergrad i musikkvitenskap og hennes Ph.D-prosjekt vil fokusere på konstruksjonen av kjønn og

maktforhold i skjæringspunktet mellom religion og kunstneriske framstillinger. Det legges opp til en komparativ analyse av Samson et Delilah og Strauss Salome, sett i sammenheng med de bibelske tekstene operaene er hentet fra og den historiske konteksten verkene oppstod i.

I april startet **Aina Olsvold** sitt arbeid som gjesteforsker ved SKK. Hun har arbeidet som psykolog i mange år, men har nå fått et doktorgradsstipend finansiert av Helse Øst for å forske på barn med diagnosen ADHD. Prosjektet *Barns subjektive opplevelse av diagnose og medisinerings ved ADHD*, skal være et delprosjekt under paraplyen *Ny kjønn andre krav? Likestillingens barn i skole og familie*.

Formålet med prosjektet er å få kunnskap om hvilken mening som tillegges diagnose og medisinerings i barnets opplevelse av seg selv, sine omgivelser og sin hverdag. Et siktemål er å undersøke om, og i så fall på hvilke måter, diagnose og medisinerings fletter seg inn og får innflytelse på barnets identitetsdannelse og forståelse av hvem de er.

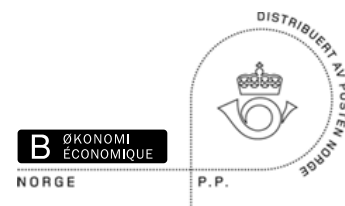
Hilde Bondevik er engasjert som universitetslektor ved Senteret for en toårig periode fra og med 1. juni 2007 og skal ha ansvar for SKKs undervisningstilbud. Dette betyr at hun skal være programleder for studieprogrammet *Tverrfaglige kjønnsstudier* (tidligere kalt *Kjønn, feminisme og likestilling*), og at hun skal være undervisningsleder for årsenheten *Tverrfaglige kjønnsstudier*. Hilde har vært stipendiat ved Senteret siden 2002 og forsvarte sin avhandling *Medisinenes orden, hysteriets uorden* ved UiO 24. mai 2007.

I august kom også **Arnfinn Andersen** tilbake til SKK. Han har hatt ett års permisjon for å arbeide i Likestillings- og diskrimineringsombudet, men er nå tilbake for å fullføre post. doc prosjektet *Vennskap og parforhold i en heteronormativ kultur i endring*. Prosjektet fokuserer på hvordan vennskapets estetikk og etikk representerer nye sosiomaterielle strukturer som utfordrer konvensjonelle former for samliv.

Helga Eggebø ble i forrige Bulletin presenteret som koordinator for FEMM-nettverket (Nettverk for feminisme og multikulturalisme). Helga fullførte sin master i sosiologi i vår, og utover høsten skal hun i tillegg til å koordinere FEMM-nettverket arbeide som vitenskapelig assistent for Beatrice Halsaa og FEMCIT-prosjektet.

Velkommen til dere alle!

Returadresse:
Senter for kvinne- og
kjønnsforskning
Universitetet i Oslo
Postboks 1040 Blindern
NO-0315 OSLO

Kalender - høstsemesteret 2007:

AUGUST

- 21. Feministisk filosofisk forum I: Hanna Arendt om Rahel Varnhagen og romantikkens kvinnelige subjektivitet.
- 24. Poststrukturalisme i kryssild IV: Strukturalisme og dagligspråkfilosofi.

SEPTEMBER

- 3-7. Phenomenology of Eroticism.
- 3. Feminisme og multikulturalisme I: Forskar, informant, aktivist - eit kritisk blikk på relasjonar mellom minoritets- og majoritetsaktørar.
- 7. Masteroppgaver i kjønnsforskning?
- 11. Seminar: Kvinner og litteratur i Marokko.
- 13. Gjesteforelesning ved Helen Longino: "Circles of Reason."

OKTOBER

- 15. Leseseminar: Intimacies, Affect and Personal Life.
- 4.-6. Research Symposium: New Paradigms: Psychoanalysis, Social Research and Feminism.
- 8. Feminisme og multikulturalisme II: Eit forskingsprosjekt om kjønna medborgarskap i Europa.
- 22. Feminisme og multikulturalisme III: Feminist Identities of the 21 Century; becoming Subjects in the late Sovjet Period.
- 31. Historier om hysteri.

NOVEMBER

- 5. Feminisme og multikulturalisme IV: Multikulturalisme uten kultur.
- 9. Kanon, kanondebatt og "arven" fra de nordiske kvinnelitteraturprosjektene.
- 12. Kjønn og biologi i kryssild I: Biologiens forståelse av kjønn.
- 14. Bokseminar: "Meningen med sex. Noen kunstneriske, populære kulturelle og vitenskapelige undersøkelser."
- 15-16. Research Symposium: Gender and Generation - A European comparative Perspective (UK, Germany, the Nordic Countries).
- 19. Kjønn og kanoniske tekster.

DESEMBER

- 3-5. PhD-course: Phenomenology, Anthropology and Social Sciences.
- 6. Tiltredelsesforelesning Jorunn Økland: "Tekstuell reproduksjon som merverdi: Paulus om det å tilfredsstille Kristus og ektefellen, i lys av Simone de Beauvoir."
- 13. Leseseminar: Intimacies, Affect and Personal Life.

JANUAR

- 9. Nyttårsselskap.
- 10-11. Conference arranged by the FEMM-network: Power Resistance. What is the Impact of Gender concerning Relations between Minorities and Majorities?

Takk til Beatrice Halsaa og Jørgen Lorentzen

Begge avslutter nå sine engasjementer som henholdsvis undervisnings-/programleder for *Tverrfaglige kjønnsstudier* og som vikar for Jorunn Økland.

Beatrice har gjort en stor innsats som undervisnings- og programleder siden høsten 2005, men skal nå ha permisjon for å vie sin tid til å være faglig ansvarlig for det store EU-finansierte prosjektet FEMCIT, ledet fra Rokkan-senteret i Bergen. Hun skal også arbeide med IMER-prosjektet som ledes av Institutt for statsvitenskap ved Universitetet i Oslo.

Jørgen Lorentzen har siden mars 2006, vikariert som førsteamanuensis i SKKs nyopprettede tredje faste vitenskapelige stilling. Jorunn Økland ble engasjert i stillingen, men kunne ikke tiltre før sommeren 2007. Jørgen har derfor fungert i stillingen i over ett år, men han er nå tilbake i sin post. doc-stilling ved Senteret.

SKK takker begge for innsatsen!

Forskning på 'Prostitusjon i Norden'

I august 2007 starter NIKK (Nordisk institutt for kvinne- og kjønnsforskning) et ettårig forskningsprosjekt *Prostitusjon i Norden*. Prosjektet gjennomføres på oppdrag fra de nordiske likestillingsministrene.

Prosjektet skal omfatte:

- 1) en kartlegning av landenes lovgivning og andre virkemidler som har til hensikt å motvirke prostitusjon og menneskehandel/trafficking;
- 2) en kartlegning av forekomsten og omfanget av prostitusjon og menneskehandel samt hvilke effekter lovgivning og andre virkemidler har hatt;
- 3) en undersøkelse og analyse av kvinners og menns holdninger till kjøp av seksuelle tjenester.

NIKK har utnevnt dr.philos May-Len Skilbrei (FAFO, Norge) og fil.dr. Charlotta Holmström (Malmö högskola, Sverige) til å lede dette prosjektet. Forøvrig skal det knyttes forskere fra samtlige nordiske land til prosjektet. Se <http://www.norden.org/webb/news/news.asp?id=7064&lang=2#>